

ԼՈՒԻԶԱ ԲԱԲԱՅԱՆ

ՄԻՐՈ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ԵՐԵՎԱՆ
ՀԵՂԻՆԱԿԱՅԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ
2022

*Նվիրում եմ բոլոր ժամանակների հայ
զինվորներին*

*Հրատարակությունը հովանավորվել է
Նորիկ Նիսազյանի կողմից*

Բաբայան Լուիզա

Սիրո հայրենիք/ Լ. Բաբայան.- Եր.: «Տիր» հրատ.,
2022.- 124 էջ:

© ԲԱԲԱՅԱՆ ԼՈՒԻԶԱ, 2022

Հայուհին կհավում է իր սիրաշատ
զգացմունքներով, որոնք տածում է Հայաստանի
հանդեպ և խոսում իր երագած հայրենիքի
մասին: Մեր սուրբ հողի սահմանը սկսվում է
հայ զինվորով, սրբացվում նրա անմեղ արյամբ
և ավարտվում նրա քաջագործություններով:
Նա վստահ է, որ սերը կարող է հանդիսանալ
շարժիչ ուժ՝ երկիրը ավելի գորեղ ու հաղթական
դարձնելու համար:

101 տարի անց . . .

2016 թվական, ապրիլ . . .

Թշնամու գորքերը անցել էին հարձակման և շարժվում էին հենակետ 116-ի ուղղությամբ: Հայ զինվորները, չնայած այն բանի, որ գործ ունեին հակառակորդի մեծաքանակ զորքի հետ, կարողանում էին զգալի վնասներ հասցնել ագերիներին: Շարքային Քյարամ Սլոյանը և կապիտան Արմենակ Ուրֆանյանը կռվում էին նույն խրամաբջջից: Նրանց կողքի խրամաբջջում Ռոբերտ Աբաջյանն էր, իսկ նրա կողքին՝ Անդրանիկն ու Մուշեղը: Տղաներն ակտիվ կրակ էին վարում հակառակորդի ուղղությամբ:

-Տղե՛րք ջան, դիմացե՛ք. շուտով մերոնք կհասնեն: Ոչ ոք չհամարձակվի զոհվել,- կարգադրեց կապիտանը:

Հանկարծ թշնամու տանկերից մեկը հայտնվում է խրամատ 116-ում:

-Տղե՛րք, հե՛տ գնացեք ու այնպես դիրքավորվեք, որ տանկի նշանառության տակ չհայտնվեք,-ասում է Արմենակը, իսկ ինքը վազում է դեպի թշնամու տանկն ու նռնակով պայթեցնում այն:

Միրո Հայրենիք

Երբ վերադառնում է խրամաբջիջ, Սլոյանը
զեկուցում է .

-Կապիտան, մի քանի մետր հեռավորության վրա ես
մի տանկ կա:

-Մենք այստեղ դիմադրում ենք,- գոչեց Աբաջյանը:

Այդ պահին թշնամու տանկերից մեկի արկը ընկավ
Քյարամի և Արմենակի խրամաբջջի վրա:

-Ազերի՛ շներ,- կատաղած բղավեցին տղերքն ու
ավելի ուժգին հարվածներ սկսեցին հասցնել
թշնամուն:

-Տղե՛րք, ինչով ուզում են թող գան, դրանցից ոչ ոք
չի անցնելու ու չի վերցնելու մեր դիրքը,- գոռում է
Աբաջյանը:

Անբարո թշնամին չի դադարեցնում կրակոցները, և
արձակված գնդակներից մեկը խոցում է Անդրանիկի
կրծքավանդակը, ու նա վիրավորված ընկնում է:

-Անդո՛,- Աբաջյանը վազում է ընկերոջ մոտ,
բարձրացնում նրան և միասին հետ են գնում:
Դիրքավորվելով հերթափոխի դիտակետում՝
Աբաջյանը կապ է հաստատում գնդի հրամանատարի
հետ .

Լուիզա Բաբայան

-Մենք վիրավորներ ունենք, կապիտանն ու Քյարամը գոհվել են, փամփուշտները շուտով կվերջանան, մեզ շտապ օգնություն է պետք:

-Ռոբե'րտ, նահանջեք, թե չէ կգոհվեք:

-Չենք նահանջելու, սպասելու ենք մինչև օգնական ուժերը հասնեն ու կռվելու ենք մինչև վերջ:

Անդրանիկն արնաքամ էր լինում:

-Ռիմացի', Անդ, մի քիչ էլ դիմացի, ցավդ տանեմ:

Անդրանիկի աչքերը փակվեցին, Ռոբերտը զգաց, թե ինչպես ընկերոջ հոգին ու մարմինը գատվեցին իրարից:

-Ախպե'րս,- ցածրաձայն գոռում էր Ռոբերտը:

Պայքարը դեռ չէր ավարտվել, ուստի պետք է զգոն լինեին: Տղերքը շարունակում էին կռվել, բայց Աբաջյանը վիրավորվեց, իսկ փամփուշտները շատ քիչ էին մնացել:

-Տղե'րք, արագ գնացեք փամփուշտներ բերելու, շու'տ արեք, մեռնեմ ձեզ: Մարտական խորշում դիրքավորվելով՝ Ռոբերտը շարունակում է կռվել: Մինչ տղաները կգային, փամփուշտները սպառվեցին, և թշնամուն հաջողվեց սերխուժել խրամատ: Նկատելով իրեն մոտեցող թշնամուն՝

Սիրո հայրենիք

Աբաջյանը վերջին անգամ կապ է հաստատում հրամանատարության հետ.

-Պարո՛ն գնդապետ, պարո՛ն գնդապետ:

-Ասա՛, տղե՛ս:

-Պարո՛ն գնդապետ, խնդրում եմ, որ բոլորին փոխանցես:

-Երկու բոպեից հասնում ենք, ասա՛:

-Էս դիրքում իմ տղերքի արյունն ա թափվել:

-Ասա՛, լսում եմ, ձայնդ կտրտվում է:

-Էս հողի վրա պայքար ա էղել, ստեղ իմ ախպերներն են կովել,- տեսնելով մոտեցող ազերիներին՝ Աբաջյանը նոնակը թաքցնում է ափի մեջ և սպասում, որ ավելի մոտենան:

-Խոսա՛, մի՛ անջատիր:

-Ես էլ հիմա կալցոն քաշում եմ ու ուզում եմ, որ բոլորին փոխանցես, որ էս դիրքը հանձնողի. . .

Նոնակի ձգանը քաշելով՝ Աբաջյանը պայթեցրեց իրեն թշնամու մի քանի զինվորների հետ միասին: Այդ ընթացքում վրա հասան հայկական ուժերն ու սկսեցին հրետանակոծել թշնամուն:

Լուիզա Բաբայան

-Սատկացրե՛ք դրանց, չթողնեք, որ փախչեն:

Լուսաբացին թշնամին արդեն ոչնչացված էր: Խրամատներից դուրս էին բերում տղաների անշնչացած մարմինները: Այն տղաների, ովքեր քաջաբար նայեցին մահվան աչքերին և հեգնեցին նրա «ամենակալությանը»:

«Չգիտակցված մահը մահ է, գիտակցված մահը՝ անմահություն»

Եղիշե, 5-րդ դարի պատմիչ

101 տարի անց հողը շարունակում էր լիանալ արյամբ, հայի արյամբ, բայց ոչ այն մեկի, ում ցանկանում էին թողնել թանգարանում: Այժմ՝ 101 տարի անց, մենք այն հայերն ենք, որ երբեք չեն մոռանալու իրենց հայի անունը, հայ լինելն ու չեն գիշելու իրենց գոյությունը. . .

Հայրենի կտավ

Ապրիլյան պատերազմ . . .

Գիշեր էր, մութ ու սուկալի գիշեր: Ես ութ տարեկան էի, անկողնուս մեջ պառկած ու տիկնիկիս ամուր գրկած աղոթում էի. «Աստված պապիկ, այնպես արա, որ իմ զինվորները սոված չմնան, տաքացրո՛ւ նրանց, որ հանկարծ չմրսեն, պաշտպանի՛ր նրանց, խնդրո՛ւ եմ»:

Անգիր եմ հիշում խոսքերս, որոնք վեց տարի առաջ էի արտաբերել, բայց թե ով էր օգնել ինձ հասկանալ պատերազմի լրջությունն ու արմատավորել իմ մեջ հավատքն առ Աստված հստակորեն ի մի բերել չեմ կարողանում: Ու ամենևին էլ կարևոր չէ, թե ծնողներիցս ում դերն է մեծ եղել այդ հարցում, որովհետև ես ծնվել էի հայրենասեր հայերի ընտանիքում: Ես մեծացել էի հայկական երաժշտության ներքո, որոնք տատիկս էր երգում ինձ քնեցնելիս, սննդակարգս կազմված էր միայն հայկական ուտեստներից, որոնք մայրս սիրով էր պատրաստում ինձ համար, պապիկս ինձ Հայկ Նահապետի, Սասունցի Դավթի, Տիգրան Մեծի մասին էր պատմում, իսկ հայրս ու հորեղբայրս տանում էին Հայաստանի տեսարժան, ինչպես նաև անտեսված վայրեր և ամեն անգամ կրկնում. «Սա

Հայաստանն է, և դու հայ ես»: Ու թեև անունս
ֆրանսիական է, իսկ ազգանունս հայկական ծագում
չունի, բայց վերջանում է յան-ով, և ես հայ եմ:
Խոսում եմ հայերեն և պաշտում եմ հայոց լեզուն,
քանզի այն իմ սրտի լեզուն է, և ես վստահ եմ, եթե
սիրտս խոսել կարողանար, այն հայերեն կխոսեր:

Ես ապրում եմ քաղաքամայր Երևանում և պետք է
խոստովանեմ, որ այն նմանը չունեցող քաղաք է:
Տեսարանը, որ բացվում է բարձրահարկ շենքի վերին
հարկերից ուղղակի ապշեցնող է: Դու կարող ես
հիանալ բնության աներևույթ ուժով և հպարտանալ
գեղեցիկը վայելելու քո եզակի հնարավորությամբ:
Այդ տեսարանն օրվա ցանկացած պահի, լինի այդ թե
մայրամուտ, քեզ չի ձանձրացնի: Այնպիսի
տպավորությունն է, ասես մի տաղանդավոր նկարիչ
շարունակ նույն կտավն է նկարում՝ փոխելով միայն
գունային գամմաները, և դա անում է այնքան
մանրակրկիտ, որ համահունչ լինեն սրտիդ խոհերն
ու եղանակը: Այդ կտավներն իմ հոգու ներկայնակի
գույներով են ներկված, որովհետև ինձ սիրելի է ու
հարազատ ամեն մի երանգ: Դժվար է դիմադրել այս
խենթությանը, այն շա՛տ դյուրիչ է:

Երևանը բազմաֆունկցիոնալ է և նրա
յուրահատկություններից մեկն այն է, որ ունենալով
հազարամյակների պատմություն, կարողացել է

համադրել հնի և նորի սքանչելիության
չափանիշները: Անսահման են տողերը, որոնցով
կարող եմ պատմել Երևանի կատարելության մասին,
քանզի խնդրում եմ ինքներդ խորհեք Երևանի ու
նրա արժեքների մասին, որոնք շատ հաճախ
չնկատելու եք տվել ու շրջանցել:

Չնայած որ ծնվել էի և ապրում էի Երևանում,
արմատներս ինձ հաճախ Իջևան էին ուղղորդում:
Այնտեղ, ուր օդի թարմությունը կարող է շնչահեղձ
անել, իսկ բնության գարմանագործ բնույթը՝
խելահան: Հիշում եմ՝ ընկերներով առավոտից մինչ
գիշեր խաղում էինք աղբյուրի կողքին, հաճախ
հարևան տան բակից մրգեր էինք գողանում, իսկ
որպես արդարացում որդեգրել էինք հետևյալ
կարգախոսը. «Մրգի գողը գող չէ»:

Մեր խաղին ու չարաճճիություններին միշտ
ականատես էին փառապանձ լեռները, որոնք կարծես
մեր հետ խաղալ էին ուզում, բայց ցավոք սրտի
նրանց տրված չէր այդ հնարավորությունը: Գեղեցիկ
էին լեռները, խորհրդավոր, բայց երբևէ չէի մտածել,
որ այդ լեռներից այն կողմ մեր դարավոր թշնամին է
ապրում: Ամեն անգամ, երբ թշնամու անուն էին
տալիս, աչքերիս առաջ մի խորթ աշխարհ էր
ստեղծվում, ուր մարդիկ չարության արգասիքներ
էին արտաշնչում: Ես միշտ խուսափում էի «թշնամի»,

«պատերազմ» բառերի վերծանումից, ուստի անհոգ էի և երջանիկ:

Միրում էի դուրս գալ պատշգամբ, նայել լուսնին ու խոսել՝ դարձնելով նրան իմ փիլիսոփայական մենախոսության ունկնդիրը, ու մի պահ դող կանցներ մարմնովս, ես կնայեի աստղերին, մի քանիսը հաշվելով, կժպտայի, մինչ գլուխս կպտտվեր դրանց բազմությունից ու կվերադառնայի ննջասենյակ:

Տատիկս սովորականի նման քնած չէր լինի, ես սուրճ կպատրաստեի ու միասին կգրուցեինք: Ամենից շատ սիրում էր ինձ պատմել իր ծնողների մասին, ովքեր մասնակցել էին համաշխարհային 2-րդ պատերազմին և հենց այդ ժամանակ էլ ծանոթացել են և ամուսնացել: Մեծ պապս եղել է հայ կամավորականների շարքում, իսկ մեծ տատս ռուս էր և կռվում էր հոգուտ Ռուսաստանի, նա զարմանալիորեն շատ ուշ է իմացել պապիկիս հայ լինելու մասին: Նրանց առաջնեկը ծնվել է գնացքում, ով հետագայում կունենար 11 քույր և եղբայր, որոնցից մեկը տատիկս է: Իմ հիասքանչ տատիկի մեջ կարծես թե դոմինանտ է ռուսական գենը, քանի որ հաճախ ինձ ասում է, որ ամուսնանամ ռուս տղայի հետ ու ապրեմ երանազեղ: Ճիշտ է՝ ես խելագարվում եմ տատիկիս համար, բայց ինչպես

հարիր է յուրաքանչյուր հայ աղջկա, ես ընտրելու եմ
դժվարությունների ուղին . . .

Բախտի բերմամբ հաճախ եմ եղել Գյումրիում:
Գյումրին կարծես մի ուրիշ աշխարհ է, քաղաք, որ
օրինել է Աստված փառահեղությամբ: Գյումրվա
սիրուն բարբառը, հյուրընկալ մարդիկ, թովիչ
պատկերը, հեքիաթային բնույթ ունեն: Ծիծաղի, սիրո
քաղաք է Գյումրին, ցավ տեսած քաղաք է Գյումրին:
1988 թվականին տեղի ունեցած Սպիտակի
երկրաշարժի հետևանքով մեծ ավերածություններ
եղան, հազարավոր խոսքեր մնացին չասված,
գաղափարները՝ ի կատար չածված: Շատ
երեխաններ մնացին որբուկ, շատերն էլ գնացին
դեպի երկնային արքայություն:

Շատ ցավալի է, որ բնական աղետներից այդքան
մարդիկ են մահանում, ու բոլորս անզոր ենք դրանք
կանխելու, բայց ավելի ցավոտ է, երբ աղետները
մարդիկ են ստեղծում ու միտք էլ չունեն դրանց վերջ
տալու:

Լինել Գյումրիում ու չայցելել Սուրբ Ամենափրկիչ
եկեղեցի, ուղղակի անկարելի էր: Երկրաշարժից
հետո եկեղեցին մասամբ ավիրվել էր, և այն երկար
ժամանակ վերականգնել չէին թողնում, որպեսզի

Լուիզա Բաբայան

վերածեն երկրաշարժի հուշարձանի: Եկեղեցու հետնամասում՝ Շահումյան եկեղեցու շենքի բակում, գտնվում է Խաչքարերի պուրակը՝ բաղկացած 20 խաչքարերից:

Եկեղեցու բակում մի հուշարձանի մոտեցա: Վերջինս, ինձ ասացին, որ այն նվիրված է երկրաշարժի անմեղ զոհերին և հուշարձանի վրա մի գրություն ցույց տվեցին. «Անմեղ զոհերին, բարեգութ սրտերին»:

Մի պահ մտածեցի. «Ինչ լավ ժամանակներում եմ ապրում. Ո՛չ երկրաշարժ կա, ո՛չ էլ՝ այլ աղետ», բայց հետո բախտս պիտի նախանձեր. . .

Անկատար իղձեր

Մենք սովորություն ունենք կապել մեզ ու մեր պատկերացումները ապագայի հետ: Երբեմն այնքան ենք տարվում այդ պատկերացումներով ու սավառնում երևակայության աշխարհում, որ կյանքի ապտակները զգալուց հետո կորցնում ենք ամեն բանի իմաստն ու ապրում ենք միապաղաղ, իրոք որ անիմաստ: Ճիշտ է, ուղեղը կարողանում է դուրս գալով իրականության սահմաններից ստեղծել երևակայական աշխարհ, քանզի երբեմն այդ աշխարհում մեզ անհասանելի իրականությունն է: Գիտեք, երազել պետք է, նույնիսկ պարտադիր է, սակայն երազեք այնքան, որ ժամանակ մնա գործելու և այդ երազանքներն ի կատար ածելու: Անհնարին թվացող երազանքները պարզապես հստակ չորոշվածներն են, ուստի հստակեցրեք ձեր երազանքները ու ձեր առաջ կհայտնվեն դրանց հասնելու ամենատարբեր եղանակները: Պարզապես ձգտում է պետք ու պայքար, սեր ու հավատ, բայց բավ է հանդիպենք ցավի ու դավի, պարտության ու դժվարության և կթողնենք, որ մեր երազանքները հողս ցնդեն, ասես երբևէ չեն էլ եղել, մինչդեռ պետք է գիտակցել, որ պարտվողի կարգավիճակով ապրելը ամենևին էլ այն շահեկան տարբերակը չէ, որ կարող ենք ընտրել: Անդադար պայքարողը ուշ թե

Լուիզա Բաբայան

շուտ հասնելու է իր երազանքին, իսկ առաջին հարվածից ընկնողն ու վեր բարձրանալ չփորձողը գրկված է այդ անձեռնամխելիությունից;

Առաջ ես էլ շատ երազանքներ ունեի, հիմա էլ ունեմ, բայց եկավ մի ժամանակ, որ առերեսվեցի իրականության դառնագին շղթայի, որն արմատախիլ արեց երբեմնի երազանքներս և սերմանեց նորերը:

Այդ օրը ես արթնացա ոչ թե եղբորս ձայնից, որ կշշնջար. «Լուիզա՛, արի խաղանք», այլ՝ կրակոցների: Օրը՝ 16.07.2020թ., ես՝ Տավուշի սահմանամերձ գյուղերց մեկում: Առաջին անգամ էր նման բան պատահում, ավելի ճիշտ առաջին անգամ էի գրեթե լիովին հասկանում, թե ինչ է կատարվում:

Մարմնովս դող էր անցնում, լաց լինելու անհագ ցանկություն ունեի, բայց լաց լինելը նվազագույնը անմտություն կլիներ: Մի գգացողություն էր առաջանում, որ ամբողջ մարմինս անասելի էներգիայով էր լցնում և քանի որ ոչինչ անել չէի կարողանում, սպանվում էր գիտակցությունս: Ժամ առ ժամ սիրտս քայքայվում էր անարդարության ու ատելության ատոմներով: Բայց բոպելի մեջ, փյունիկի նման, սիրտս ելնում էր կրակի միջից, հայացքը ուղղում դեպի կյանք ու մահ, պայքար էր կնքում բոցով առկայծուն:

Սիրո հայրենիք

Այդ օրվանից հետո հայրենիք եմ երգում, հայրենիք եմ կանչում ու լսում, երբեմն ամուր գրկել եմ ուզում, ինչպես երեխան իր թանկ մայրիկին:

Այդ օրվանից հետո շատ ու անծանոթ, բայց և հարազատ եղբայրներ են անմահանում, իսկ մենք՝ մահանում: Այդ օրվանից հետո մի երազանք ունեմ՝ անդավ, երջանիկ, հզոր հայրենիք:

Ծննդյանս նախօրեին էին, ավելի ստույգ՝
27.09.2020: Արթնացա ու վազեցի մայրիկիս մոտ.

-Ուռա՛, երեք օրից տասներեք տարեկան եմ
դառնալու:

-Դու երջանիկ ես Լուիզա, բայց երկրում պատերազմ
է:

-Պատերա՛զմ,- ես քարացել էի, մի պահ կարծեցի որ
Տավուշյան դեպքերից հետո առաջացող սարսափելի
երազներիցս հերթականն է, կամօրեցի ձեռքս ու
համոզվելով, որ ամեն բան իրական է, վազեցի
հեռուստացույցի մոտ: Բոլոր հեռուստաալիքները
խոսում էին. «Չհայտարարված, բայց հայտարարված
պատերազմ»-ի մասին: Ժամերով համացանցն էի
թերթում ու կարդում նորությունները, հասկանում, որ
հակասում են իրար բոլոր նյութերն ու որ անհնար էր

զանազանել հրապարակումների իսկությունն ու կեղծիքը: Ամեն ոք անում էր այն, ինչ իրեն էր ձեռնտու: Այդ օրերին համացանցը բաժանվել էր հայկական և ադրբեջանական կողմերի, և ակամայից հարազատ էին դառնում բոլոր նրանք, ովքեր հանդես էին գալիս «Artsakh is Armenia» խորագրով: Փաստացի պատերազմ էր ընթանում նաև սոցիալական հարթակներում: Ադրբեջանցիները կոտորում էին հայկական սոցցանցերն ու ապատեղեկատվություն տարածում՝ խուճապ առաջացնելով հայ բնակչության մեջ: Սոսկալի տեսանյութեր էին տեղադրում, որոնց միջոցով հոգեբանական ճնշում էին գործադրում:

Թիկունքում դժվար էր, սահմանին՝ էլ ավելի:

Ամեն անգամ զոհված զինվորների անունները լսելիս սիրտս չարանում էր: Այն աղջիկն ով իր կյանքում մի ճանճ անգամ չէր սպանի, լցվում էր աններելի ցանկությամբ՝ մի ողջ ազգ վերացնելու: Չէ, չեմ ուզում ատելություն տարածել, ինչպես նրանք են անում, պարզապես ճշմարտությունն եմ ասում: Այդ ազգը դաժան է ու բարբարոս, զուրկ մարդկային բոլոր հատկանիշներից: Իրենց գավակներին ծնված օրվանից հային ատել են սովորեցնում, դրանք էլ վարժեցված գազանի նման մեր դեմ են ելնում ու հող պահանջում: Մեր մշակույթը իրենցն են արել, իսկ

Միրո Հայրենիք

մեզ գող կարգել, մինչդեռ մի դար է ինչ ազգ են դարձել:

Սեպտեմբերի 29-ին դասարանի աշակերտներով մեր դատդեկի՝ ընկեր Խոջոյանի հետ կայացրած որոշման համաձայն, գնացինք խանութ՝ անհրաժեշտ պարագաներ, սնունդ, ջուր գնելու և սահման ուղարկելու համար: Խանութում մեզ մոտեցավ մի երիտասարդ, ով ևս պատրաստվում էր մեկնել ճակատ: Օգնեց, որ տեղավորենք բոլորն իրերն ու հեռացավ: Այդ պահին հասկացա, որ չկա ավելի վեհ երևույթ, քան երբ ծանոթ ու անծանոթ մարդիկ հավաքվում են մի գաղափարի շուրջ, որդեգրում ընդհանուր պայքար, որը մի անուն ունի՝ հայրենիք: Իրոք, ես ապշած էի, մեր միասնականությունը, հավատը, հայրենասիրությունը սահմաններ չունեին: Այժմ վստահաբար կարող եմ ասել՝ ոչ ոք չի սիրի իր հայրենիքը, ինչպես որ հայը, ոչ ոք չի կովի իր հողի համար այնքան նվիրված, որքան որ հայը, ոչ ոք չի դավաճանի իր ազգին այնպես, ինչպես որ հայը: Կատարյալ ենք, ինչ խոսք:

Հաջորդ օրը լրանում էր տասներեք ամյակս: Այնքան երկար էի սպասել այդ օրվան: Զարմանալի է չէ, երբ փոքր ենք, ցանկանում ենք շուտ մեծանալ, իսկ երբ մեծանում ենք, ամեն կերպ փորձում ենք ետ 20

Լուիզա Բաբայան

բերել մանկությունը: Ցավոք, ժամանակը խաղալիք
չէ, հակառակը՝ մենք ենք նրա խաղալիքները:

Ծննդյան նվերները, որոնք մեծ մասամբ
քաղաքավարությունից ելնելով են տրվում, այդքան
էլ արժեքավոր չեն: Հիմա եմ հասկանում, որ
ծննդյան միակ նվերը հարագատ մարդկանց
ներկայությունն է, որ կարող եմ վայելել՝ տեսնելով
նրանց, զգալով նրանց շունչն ու ձեռքերի
ջերմությունը: Կարող եմ նրանց ներկա նշանակել ու
պարտադրել, որ հաջորդ դասին էլ չբացակայեն:

Ես չեղարկել էի հավաքույթը, քանի որ չէի կարող
զվարճանալ այն դեպքում, երբ սահմանին կյանքի ու
մահվան կռիվ էր մղվում, երբ հարյուրավոր տղաներ
իրանց կյանքի գնով էին տալիս՝ մեզ ապրելու
հնարավորություն: Իսկապես, որքա՛ն մաքուր պիտի
ապրենք, որ արժանի լինենք նրանց չապրած
կյանքին:

Այնուամենայնիվ մտերիմ ընկերուհիներս եկան մեր
տուն ու շնորհավորեցին: Ստիպեցին, որ ժպտամ,
որովհետև սահմանին կանգնած տղերքը պահանջում
են մեզնից, որ ժպտանք, թե՛ մեր և թե՛ նրանց
փոխարեն: Նրանց դեմքին այլևս ժպիտ չի դրոշմվի
ու մենք իրավունք չունենք մեղադրելու նրանց՝
այդքան անտարբեր լինելու մեջ: Նրանք ապրում են,
որ մեզ ապրեցնեն, նրանք ցավում են, որ մենք ցավ

չզգանք, նրանք չեն կովում հերոսների պես, այդ հերոսներն են կովում նրանց պես:

Տորթի մոմերը փչելիս երազանք պահեցի, որ պատերազմը շատ շուտ ավարտվի ու կարևորը՝ մեր հաղթանակով:

Երևի բարձրաձայնել էի երազանքս, կամ էլ աչքերս էին պատմել դրա մասին. . .

Անգորությունից դեպի գորություն ես մի քայլ ունեի՝ աղոթել: Հասկանում էի, որ ինչքան էլ ցանկանամ ոչինչ անել չեմ կարող, բայց աղոթելուց հետո վստահ էի, որ իմ աղոթքը ինչ-որ գիևկորի, ինչ-որ մի վայրում փրկեց թշնամու փամփուշտից, արկից, դաժան վարմունքից: Ու հիանում էի իմ Աստծով գորեղ, դարձյալ աղոթում գիևկորիս համար:

Ավելի սիրով էի սկսել սովորել: Սովորելն ինձ համար պայքար էր դարձել, դասը սերտելը մի մեծ հաղթանակ: Գիտակցում էի, որ թշնամուն գիտելիքով կարող ես հաղթել: Նույնիսկ լեզուն էի սովորել փորձել, բայց ես՝ հայոց լեզվի սիրահարս, չկարողացա սովորել այդ լեզուն, որովհետև տհաճ էին խոսքի ելևէջներն ու հնչյունների արտասանությունը: Ա՛խ հայոց լեզու, գանձ ես իրական ու փառահեղ:

Ուսուցիչներս, օ՛, որքան մեծ է նրանց դերը, որքան հրաշալի են նրանք: Միշտ պատրաստ են մեզ զինել նորանոր գիտելիքներով ու հայրենասիրական գաղափարներով: Մի օր դասդեկա խնդրեց, որ սովորենք «Մարտիկի երգը» ու հաջորդ օրը, ամեն դասաժամ սկսելիս երգենք, այդպես էլ արեցինք: Բոլոր ուսուցիչները սահմանին կանգնած ամուսին, որդի, հարազատ ունեին: Իրական հայ ընտանիք, երբ հայր ու որդի կռիվ են տալիս սահմանին կանգնած, իսկ մայրն իր ողջ ուժը հավաքած սերունդ է կրթում, գիտակ դարձնում: Աննկարագրելի ցավ էին առկայծում ուսուցիչներիս հայացքները ու երդվում եմ մի այնպիսի ուժ էին ինձ տալիս, որ բավական էր՝ թուրքին ծնկի բերելու համար: «Մենք զինվոր ազգ ենք, բայց պետք է դառնանք նաև դիվանագետ ազգ», «Տգետ ազգերին հեշտությամբ են ծնկի բերում, գրագետներին՝ երբեք», «Հայրենասիրությունը սկսվում է հայրենաճանաչությունից», - ասում էր աշխարհագրության ուսուցչուհիս ու հարյուր անգամ բացատրում չհասկացված դասն ու կարմիրով ընդգծում մեր երկրի սահմանները: Միլիոն անգամ կպատմեր դասն ու կպատասխաներ մեր բոլոր տարօրինակ ու հետաքրքիր հարցերին պատմության ուսուցչուհիս, ու արթնացրեք քնից և ես կպատմեմ ողջ պատմությունը, որ դրվագն ուզեք: «Սիրեք ձեր

Միրո Հայրենիք

լեզուն, ոչ օտարինը», «Սևակ ու Չարենց, Տերյան, Մեծարենց, Շիրազ ու Զորյան, Թումանյան, Րաֆֆի, Աղայան, Անանյան, Սունդուկյան, Պարոնյան, Թորթվենց, Իսահակյան և այլ մեծերի գործեր ընթերցեք, պետք կգան կյանքում», ասաց գրականություն ու լեզու դասավանդող ուսուցչուհիս ու կարդացի ես, սիրեցի Րաֆֆու «Խենթ»-ը անսահման, գլուխգործոց էր, ճիշտ ու կատարյալ: Մի որոշ ժամանակ անց գնացիք Էջմիածին և այցելեցիք եկեղեցիներ, թանգարաններ: Գայանե եկեղեցու բակում է գտնվում խենթի՝ Սամսոն Տեր-Պողոսյանի գերեզմանը: Խենթը Վարդանն էր, ով 1877-1878թթ. ռուս-թուրքական պատերազմի ժամանակ խենթ, քուրդ ծաղրածու ձևանալով տեղեկություններ հավաքեց թշնամու բանակից և օգնություն խնդրող նամակը ապահով հասցրեց ռուսական բանակի հրամանատար Տեր-Ղուկասովին:

Րաֆֆին ասել է. «Թշնամին մեղավոր չէ, եթե մեր մեջ սիրտ լիներ, միություն լիներ, հիմար թշնամին ի՞նչ կարող էր անել: Մենք պետք է սուր վեր առնենք թուրքերին ոչնչացնելու համար, որ մեր հայրերից մեզ մնացած հողի վրա միայն մենք բնակվենք»:

Լուիզա Բաբայան

...Այն ժամանակ Հռոմում Դիմոկրետիանոս կայսրը հալածում էր քրիստոնյաներին և Հռիփսիմյանց կույսերը եկան Հայաստան՝ ապաստան գտնելու համար: Հռիփսիմեն աննկարագրելի գեղեցկության տեր կինն էր, և տեսնելով նրան հայոց արքա Տրդատ Մեծը սիրահարվում է, բայց քանի որ Հռիփսիմեն երդում էր տվել եկեղեցուն երբեք չամուսնանալու մերժում է նրան, ով էլ կարգադրում է սպանել Հռիփսիմյանց կույսերին: Նրանց նահատակման վայրերում հետագայում կառուցվում են Հռիփսիմե և Գայանե եկեղեցիները: Վշտից բեկված հայոց արքան հիվանդանում է, և ոչ մի բժիշկ չի կարողանում բուժել նրան: Տրդատի քույրը՝ Խոսրովանդուխտը, երազ է տեսնում, ըստ որի Տրդատին կարող էր բուժել միայն Գրիգորը՝ Պարթև Անակի որդին, ով 13 տարի փակված էր Խոր Վիրապում: Գրիգորն իր աղոթքներով բուժում է Տրդատին և տեսնելով Աստծո զորությունը՝ Տրդատ Մեծը 301 թվականին քրիստոնեությունը Հայաստանում հռչակում է, որպես պետական կրոն: Այսպիսով հայերը դառնում են առաջին քրիստոնյա ազգը: Քրիստոնեության տարածմանը նպաստելու համար, Գրիգորն Լուսավորիչն ու Տրդատ Մեծը ավիրում են բոլոր հեթանոսական տաճարները, բացի Գառնիից, որը Խոսրովանդուխտի խնդրանքով թողնում են, իբրև ամառանոց:

Միրո Հայրենիք

Այցելեցինք նաև Էջմիածնի Մայր Տաճար, որը ըստ Գրիգոր Լուսավորչի նկարագրման, հիմնվել է իր երազում տեսած Հիսուսի իջման վայրում և կառուցվել Գրիգոր Լուսավորչի ու Տրդատ Մեծի կողմից 303 թվականին:

Անկասկած, մեր երկրի ապագան հմուտ ու գիտակ ուսուցիչների և նրանց կրթած սերնդի ձեռքերում է:

«Իմ քաջ զինվորին»

Ի՛մ զինվոր, ի՛մ պահապան: Այս նամակը գրում եմ, որպեսզի հայտնեմ քեզ իմ երախտիքը: Քո շնորհիվ ես կարողանում եմ գլուխս հանգիստ դնել Բարձին և քնել՝ իմանալով, որ կա մեկը, ով կհսկի իմ խաղաղ քունը:

Գիտեմ՝ դժվար է սոված-ծարավ, հոգնած, ծանր հոգեվիճակում, մտածելով զոհված ընկերոջ և օր ու գիշեր անհանգստացող մոր մասին, կանգնել սահմանին ու շոգ առավոտից մինչև ցուրտ ու մութ գիշեր կովել թշնամու հետ: Խնդրում եմ՝ չփորձվես հուսահատվել, զգո՛ւն եղիր, զգո՛ւ՛յ՛ջ եղիր: Քեզ լա՛վ նայիր, որ իմանամ՝ զինվորս լավ է, ես էլ լավ լինեմ:

Ես ամեն վայրկյան աղոթում եմ քեզ համար և վստահ եմ, որ իմ աղոթքները պաշտպանում են քեզ ողորմելի թշնամու փամփուշտներից:

Ցրդ դասարանում եմ սովորում, բայց չեք պատկերացնի, թե ինչ հայրենասիրական ոգի են դրել իմ ու իմ ընկերների մեջ՝ ձեր պես հզոր տղերքը: Ձեր շնորհիվ ենք մենք հասկանում, թե ինչ է հայրենիքը, հայրենիք սիրելն ու հայրենիքին նվիրվելը:

Միրո Հայրենիք

Հաղթանակը մերն է լինելու, անկասկած,
որովհետև մենք այստեղ՝ երկրի ներսում,
միասնական ենք, հավատով լեցուն, իսկ դուք
այդտեղ՝ դիրքերում, հզոր եք, ինչպես մեր լեռները,
նախնիները, հայր. . .

Պի՛նդ եղեք, տղե՛րք, սիրում ենք ձեզ շա՛տ:

#հաղթելունք

Միրով՝ Լուիզա

11.10.2020, Երևան

2020 թվականի նոյեմբերի 9-ին կորցրինք Արցախի մի մասը: Շրջեցինք մեր գրքի վերջին էջն ու բացեցինք մի նոր գիրք, որտեղ պարտավորված ենք գրել մեր հաղթանակների մասին, հանուն այն հերոսների, որոնք մնացին մեր սախորդ ու սուրբ գրքում:

Փողոցում մարդկանց հայացքներին դառնության կսկիծ էր գոյացել, կարծես քարացել էր ողջ աշխարհը, հայոց աշխարհը: Որդեկորույս էր դարձել մեր հողը: Հարազատներիցս շատերը զոհվել էին, իսկ շատերին գտնել չէին կարողանում, վերջում պարզ դարձավ, որ նրանք ևս մահացել են:

Պատերազմից հետո իմ կյանքում շատ բան փոխվեց, գեղեցիկն ավելի տեսանելի դարձավ, իսկ վատը՝ անընդունելի: Ինձ համար Երևան-Իջևան ճանապարհը միշտ հոգնեցուցիչ է եղել, իսկ հիմա ես պատրաստ եմ օրերով ճանապարհներ անցնել, միայն թե այդ երկա՛ր ճանապարհներն իմ հողում լինեն:

Երբ տատիկիս տուն էի գնում, այլևս պատշգամբ դուրս չէի գալիս ու աստղերին չէին նայում, որովհետև ատում էի իմ սիրելի աստղերը, զգվում էի լուսնից, բայց աստղերը չէի մեղավոր և ոչ էլ լուսինը,

Միրո Հայրենիք

այլ նրանք, որ իմ պայծառ աստղը լուսնի հետ
դաշեցին իրենց դրոշին ու ինձ հավատարիմ մնաց
միայն արևը, որին նայելիս պետք է ծակծկվեին
աչքերս ու կարոտեի լուսինը, որին ժամերով կարող
էի նայել: Բայց չէ, ես իրականում չեմ սիրել լուսինը,
ես ուղղակի երեխա էի, հիմա եմ հասկանում, որ ես
սիրում էի լուսինը, որովհետև ինձ կապում էր արևի
լույսի հետ: Լուսինը կեղծ էր, աստղերը՝ մեռնող, իսկ
արևը՝ անմար բոլորիս համար, խաղաղ երկնքի ու
մեր լուսավոր ապագայի համար:

Մի քանի տարի անց իմ եղբայրները,
դասընկերներն ու այլ հայ գինվորներ են սահմանին
կանգնելու և ես թախանձում եմ, որ այն միշտ
արևավառ լինի. . .

Վերջին ժպիտը

Աշուն էր, թերևս ոչ սիրո: Կամավորականների մի խումբ հավաքվել էր այն ավտոբուսի դիմաց, որը թոպեններ անց մեկնելու էր Շուշի: Ավտոբուսի մոտ վազեցին երկու փոքրիկ աղջիկներ՝ փայլուն աչիկներով:

-Հայրի՛կ, նամակն ես մոռացել,- ասաց Սիլվին ու նետվեց հոր գիրկը: Յուրիկն ամուր գրկել էր դստերն ու խեղդում էր արցունքները, որպեսզի հանկարծ չնկատեն:

-Խոստացի՛ր, որ շուտ կգաս, մենք քեզ շատ կկարոտենք,- աչքերը տրորելով՝ ասաց Արմինեն, ով մոտավոր պատկերացում ուներ, թե հայրը ուր է գնում:

-Ես գնում եմ, բալե՛ս, որ ձեզ պաշտպանեմ, մեր հողը պահեմ, ու երբ կռիվն ավարտվի, անպայման կգամ: Դուք ձեզ լավ նայեք, մամային կլսեք:

Վերջին անգամ հրաժեշտ տալով աղջիկներին՝ Յուրիկը հեռացավ: Ամբողջ ճանապարհին մտածում էր իր ապրած տարիների, ընտանիքի ու այն վրեժի մասին, որ պիտի լուծեր:

Սիրո հայրենիք

Շուշիում ամենաթեժ մարտերն էին ընթանում, հաճախակի ներթափանցման փորձեր էին լինում: Մերոնք համառորեն դիմադրում էին:

-Էս ի՞նչ սոված եմ, տղե՛րք, քանի՞ օր հաց չենք կերել:

-Ա՛յ ախպեր, էդքան թուրքի գլուխ ես կերել, հերիք չի՞,- ասաց Յուրիկն ու բոլորով սկսեցին ծիծաղել:

-Դե հիմա այսպիսի բան է պատերազմը, պիտի սոված էլ մնանք:

Բոլորը լուռ էին, հիշում էին իրենց մայրերին, թե ինչ սիրով էին ուտելիք պատրաստում ու անհամբեր սպասում գնահատականի, ծածկում էին քնած ժամանակ ու համբուրում, գիշերները չէին քնում, որ բուժեն իրենց հիվանդ զավակներին: Իսկ այդեղ՝ կովի դաշտում, մի մաշած ծածկոց ունեին, ու դա էլ էր փառք:

Հանկարծ ձայներ լսվեցին. տերևների խշխշոց էր, երևի ինչ-որ մեկը մոտենում էր, բայց ո՞վ կարող էր լինել: Տղաներից մեկը լիցքավորեց զենքն ու առաջ գնաց, ոչ ոք չկար, երբ ցանկանում էր հետ վերադառնալ ազերի հետախույզներից մեկը դանակահարեց նրան: Տղաները զգալով, որ Վարդանը ուշանում է, դիրքավորվեցին: Դավադիր

Լուիզա Բաբայան

կրակոց, տղաներից մեկը վիրավորվեց: Մի քանի ընտանիքներում դադարեցին կրակոցները, հակառակորդի կենդանի ուժը ոչնչացված էր, հայկական կողմից գոհեր և վիրավորներ կային:

- Երբեք չէի մտածի, որ ինձ չեմ ների ողջ մնալու համար,- լաց էր լինում կամավորականներից մեկը,- ինչ զգվելի է պատերազմը, առանց զգացմունքի հարյուրավոր մարդկանց ենք կոտորում: Տղերքին կորցնելուց հետո ինչքան էլ ջարդում եմ դրանց էլ չեմ հովանում, մի պահ կար ուրախանում էի թուրքին սատկացնելուց, հիմա սովորական է դարձել: Արդեն էլ զգացմունք չունեմ, տղե՛րք, էլ ինձ մարդ չեմ զգում, տղե՛րք, այլ անխափան մեխանիզմ՝ ծրագրավորված մարդ սպանելու: Ծարավից բերանս չորացել է, բայց դա նշանակություն չունի, երբ սիրտս է կարոտից ու ցավից հրկիզվում:

- Է՛հ, պատերազմի ժամանակ կյանքին ուրիշ աչքերով ենք նայում, սկսում ենք գնահատել անգամ ամենաչնչին բաները, որովհետև լցվում ենք դրանք կորցնելու վախով: Պատասխանատվությունը մեծանում է ծնողների, ընտանիքի ու հարազատ մարդկանց նկատմամբ, որովհետև կովի դաշտում ոչ ոք ապահովագրված չի:

Միրո Հայրենիք

-Էս կռիվները լրիվ թվաբանության դասեր են, ամեն օր դրանց մասերի ենք բաժանում, բայց բազմապատկվում են ու գալիս:

-Ավելի շատ խաղի է նման, մենք էլ՝ խամաճիկների: Ոմանք ցանկանում են, որ մենք խաղանք, անունն էլ դնում են պատերազմ, ու դե գնացեք: Ի վերջո 21-րդ դարում ենք ապրում, եթե մարդիկ չցանկանան պատերազմ, չի լինի, բայց չէ՞ որ շատերն են սիրում պատերազմի մասին ֆիլմեր դիտել՝ ամեն մեկն իր երկրում, շքեղ տան շքեղ բազմոցին նստած:

-Ճիշտ ես, շատերը իբրև քննադատում են, բայց դա նույնն է, ինչ իրար հարվածող երեխաների տեսնես, ասես. «հորդորում եմ, որ դադարեցնեք» ու շարունակես ճանապարհդ, է շատ է իրենց պետք քո օդում ցնդող հորդորները, գնա՛,բաժանի՛ր, հարցին լուծում տու՛ր, ի վերջո մեծ ես կոչվում:

Մի քանի բուպե անց եկավ Յուրիկը:

-Էն ու՞մ ընկերոջ ծնունդն է էսօր:

-Ա՛յ, ինչ ծնունդ է, դե դու էլ:

-Թքած ունես հա՞ տորթիս վրա,- ասաց Յուրիկը՝ ցույց տալով ձեռքի հացն ու վրան դրված մոմը,- փչի՛, ա՛յ ախպեր, որ հացը ուտենք,- բոլորով ծիծաղեցին:

Լուիզա Բաբայան

Ու այդպես շարունակ տղաները կոխվ էին մղում թշնամու դեմ: Մարտերի ժամանակ շատերը զոհվեցին, վերջին օրերին մի քանիսն էին ողջ մնացել, այդ թվում՝ նաև Յուրիկը:

Ամեն ինչ խաղաղ էր, անտառում լուռություն էր:

-Վաղը պիտի տուն վերադառնամ ձագերիս մոտ, չեմ համբերում՝ երբ եմ գրկելու երեխեքիս, էնքան եմ կարոտել , ա՛յ ախպեր, էլ դու սուս:

-Հասկանում եմ, ցավդ տանեմ, մեր երեխեքից թանկ բան չկա էս աշխարհում:

-Իմ երեխեքը պիտի ցավ չտեսնեն, պիտի էս հողում տիրոջ կարգավիճակով ապրեն, հերիք եղավ արդեն:

-Քանի՞ երեխա ունես:

-Երկու լույսի պես աղջիկ ունեմ, ախպե՛րս, էս ամեն ինչը ավարտվի, մի հատ էլ տղա եմ ունենալու:

-Ա՛յ թե առյուծի ձագ է տղեդ լինելու,- Յուրիկը լայն ժպտաց, բայց հանկարծ ժպիտը քարացավ դեմքին, ճակատից արյուն էր հոսում, կյանքը մարել էր նրա մարմնում. հակառակորդի դիպուկահարն էր. . .

Երեխաները իրենց հորն էին սպասում, մինչ այդ չարաբաստիկ զանգը կպատմեր Յուրիկի մահվան բոթի մասին.

-Մայրի՛կ, ե՛րբ է գալու հայրիկը:

-Զի գալու, բալե՛ս,-լաց լինելով՝ պատասխանեց Նարինեն,-ես ձեզ չեմ ստի, ձեր հայրը գոհվել է, նա հերոս է, հայրենիքի ու մեր հերոսը:

-Մայրի՛կ, հայրիկը մեզ էլ չի՞ սիրում, նա հեռացե՛լ է մեզնից:

-Սիրում է, քա՛ղցրս, պարզապես հիմա երկնքում է, և չես կարող զգալ նրա սերը:

-Ո՛չ, դու ստում ես, մայրի՛կ,- բղավեց Սիլվին,- եթե մեզ սիրեր, գոնե երկնքից կգանգեր:

Երեխաները լաց էին լինում ու գոչում՝ «Պապա՛», երբ տան դուռը բացվում էր, վազում էին այնտեղ՝ կարծելով, թե իրենց հայրն է, բայց դռան դիմաց տեսնելով մեկ ուրիշին՝ հուսահատությունից ավելի ուժեղ էին բղավում: Նրանք այն կամակոր երեխաներից չէին, որ նոր հեռախոս ու խաղալիքներ են պահանջում, նրանք պարզապես իրենց հորն էին ուզում, որ այս անիրավ աշխարհը խլեց իրենցից: Մայրն ուժեղ էր ձևանում, բայց տանջվում էր ամենաանտանելի ձևով: Այժմ ստիպված էր միայնակ մեծացնել իրենց զավակներին, իրենց սիրո պտուղներին: Դատված էր հավերժ զրկվել սիրո բերկրանքից ու իր թիկունքից: Ո՛վքեր էին այդ

Լուիզա Բաբայան

դատավորները, ներեցեք, բայց թող կորչեն երկրի երեսից ու դատվեն իրենց դատից բազմակի անգամ ծանր վճռով:

Բոլոր երկրների իշխանավորները պարզապես թքած ունեն հասարակ քաղաքացիների վրա: Հուսով եմ՝ կգա մի ժամանակ, որ իշխանությունը կվերանա, ու բոլոր մարդիկ կլինեն հավասարը հավասարին, իսկ այն մարդիկ, ովքեր շարունակ բարձրացրել են իրենց անձն ու խոնարհեցրել բոլորին, կխոնարհվեն:

Իրական հերոսը

Ծավելու հետ մեկտեղ մենք Աստծո կողմից ստանում ենք մեր բաժին ճակատագիրը, որը պիտի որոշի մեր տեղն այս կյանքում: Եվ եթե բախտը ժպտա մեզ, մենք կարող ենք լինել ինչ-որ մեկի հերոսը: Ես հերոս չեմ, բայց ունեմ հերոս, իրական հերոս: Իմ հերոսը ձեր ֆիլմերի հերոսների նման շենքից շենք չի ցատկում, ձեռքով մեքենաներ չի բարձրացնում կամ էլ փրկում աղջկան յոթգլխանի դևից: Իմ հերոսը չունի գերբնական ուժ, ինչպիսին ֆիլմերի ու հեքիաթների հորինված հերոսներն ունեն, բայց նա ունի այնպիսի շնորհք, որ անգոր է երևակայել մարդկային ամենակարող ուղեղը: Որպեսզի հասկանաք, թե որքան իրական է իմ հերոսը, մի պատմություն պատմեմ, բայց խնդրում եմ, որ կարդաք հասկանալով, զգալով, որովհետև այդ պահը եղել է, այդ պահը զգացել են ու ապրել, որովհետև այդ պահը մի ամբողջ կյանք է փոխել:

Ջրականում մարտեր էին: Գառնիկը ծառայում էր հակատանկային դասակում և այդ 6 հոգանոց ստորաբաժանումը գործում էր գումարտակից անկախ: Դասակի հրամանատարը պատերազմի առաջին օրերին վիրավորվում է և տեղափոխվում Երևան: Գառնիկը, սերժանտ լինելով, իր վրա է վերցնում հրամանատարությունը: Դժնյա պայքար էր

Լուիզա Բաբայան

ընթանում: Հակառակորդը սանձարձակ էր, բայց մեր տղերքը ամեն կերպ դիմադրել էին փորձում:

Թշնամին տանկերով գրոհի էր անցել .

-Գառնի՛կ, վիճակը շատ վատ է, մենք հաստատ ողջ չենք մնա:

-Մենք դրանց պիտի հաղթենք,-հայիոյանքով ասաց Գառնիկն, ու սկսեցին հրետանակոծել հակառակորդի տանկերը: Նրանք կարողացան հմտորեն խոցել հակառակորդի տասնմեկ տանկերը, այդպիսով նրանց հաջողվեց մի որոշ ժամանակ լռեցնել թշնամուն: Գառնիկը, վտանգելով սեփական կյանքը, զոհված ընկերների մարմինները դուրս բերեց չեզոք գոտիներից:

Նոյեմբերի 2-ի գիշերը լույս 3-ի առավոտյան տեղի ունեցավ դիվերսիոն խմբի հարձակում:

Դժբախտաբար, տղաները՝ Էդվարդը, Արմանը, Աննուդը, Կարենը, զոհվեցին՝ դառնալով շատերի հերոսներն ու հուշերի սրբազան աղբյուրը: Եվ մնացին երկու ընկեր, իսկ թշնամին արդեն մոտենում էր:

-Համարձակ առաջ ենք գնում, Արե՛գ, վայրկյան անգամ չմտածես, եթե մեռնելու ենք, իրար հետ ենք մեռնելու,- ասաց Գառնիկն ու սողեսող մոտեցավ

զոհված ընկերներին, վերցրեց նոնակն ու
վերադարձավ Արեգի մոտ:

-Երբ մոտենան, կպայթեցնենք ու դրանց էլ մեր հետ
էն աշխարհ կտանենք:

-Չէ՛, Գառնի՛կ, ես ապրել եմ ուզում,- անկեղծորեն
ասաց Արեգը:

Տեսնելով հակառակորդին՝ Գառնիկը զգաց, որ
նկատել են իր ձեռքի նոնակը, արագ գրկեց ընկերոջն
ու փամփուշտները խրվեցին Գառնիկի մեջքի մեջ.

-Հորս ու մորս եթե տեսնես, կասես՝ թող ներեն ինձ:

Բարբարոս թշնամու հարձակումներն ու
ոտնձգությունները երբեք չընկճեցին իմ հերոսի՝
Գառնիկի հավատը, ընդհակառակը, նա մինչև վերջ
կովեց՝ գիտակցելով մահվան և անմահության խորին
խորհուրդը: Գառնիկն անմահացավ մեր
հիշողություններում և այնտեղ կապրի այնքան, քանի
դեռ նրան հիշում ենք, իսկ հերոսներին երբեք չեն
մոռանում:

Ասացե՛ք, խնդրում եմ, մի՛ թե սա իրական
հերոսություն չէ, մի՛ թե Գառնիկն իրական հերոսի
մարմնացում չէ, ով հանուն հայրենիքի, հանուն
ժողովրդի ու ընկերոջ պայքարեց մինչև վերջին
շունչը: Եվ քանի՛ քանիսը Գառնիկի հետ մարտի

Լուիզա Բաբայան

դաշտում դարձան մեր լուսավոր ապագայի կերտողը՝ մարելով իրենց կյանքի լույսը, որ դեռ ավելի ուժգին պիտի լուսավորեր աշխարհը, քան արևը: Հերոս չե՞ն այն մայրերը, որ սփոփում են իրենց մանուկներին՝ ասելով, թե իրենց հայրը կգա, բայց հոգու խորքում գիտակցում, որ իրենց հորը այլևս չեն տեսնելու: Հերոս չե՞ն այն երեխաները, որ շարունակում են սպասել իրենց հայրերի վերադարձին: Հայրեր, որոնք իրենց արյամբ պահեցին հայրենի հողը: Այդ մանուկների համար իրենց հայրերն իրական հերոսներ են:

Եվ գիտեք, ես էլ եմ հերոս, որ ծնվել եմ այս հերոսածին հողում: Բայց էլ չեմ ուզում ունենալ հերոսներ, եթե նրանց հերոսանալն իրենց կյանքի գնով է հանուն կյանքի, որ մենք պետք է ապրենք նրանց փոխարեն:

Թո՛ղ փառաբանվի հերոսն իմ անմահ՝

Սոսկալի կովում՝ նահատակ դարձած,

Թո՛ղ լուսավորվի ճամփեն տղերքի՝

Կովի օրերից դեռ տուն չդարձած:

Սիրո հայրենիք

Ծերունին, ով կարդում էր սիրավեպը տիկնոջ համար, Նոյն էր, իսկ տիկինը՝ Էլլին:

Նրանք բավականին ծերացել էին, և Էլլին պարբերաբար կորցնում էր հիշողությունը: Բոլորը կարծում էին, որ Էլլիի հիշողությունը այլևս առաջվանը լինել չի կարող, որ անօգուտ է ամեն բան: Նոյը, չնայած այդ ամենին, շարունակում էր լինել իր սիրելիի կողքին և հոգ տանել նրա մասին:

Օրերից մի օր նրանք հայտնվեցին հիվանդանոցում՝ տարբեր հիվանդասենյակներում: Նրանց մի քանի սենյակ էր բաժանում: Գիշերը, երբ բոլորը քնած էին, Նոյը գնաց Էլլիի հիվանդասենյակ

-Հե՛յ, Էլլի՛, ինչպե՛ս ես:

-Ա՛խ Նոյ, ես կարոտել էի քեզ: Գիտակցությունս գթաց ինձ ու թույլ տվեց հիշողություններին մի վերջին անգամ պատմել ինձ քո մասին, բայց ի՞նչ է լինելու, երբ արժանանամ նրա անողորմությանն, ու մեռնեն բոլոր հիշողությունները:

Լուիզա Բաբայան

-Այլևս չեն լինի հիշողություններ, որովհետև չենք լինի նաև մենք,-ասաց Նոյը, պառկեց Էլլիի կողքին և բռնեց նրա ձեռքը:

-Կարծում ես մեր սերն այնքան ուժեղ է, որ երկուսիս միասին կտանի՞:

-Իհարկե, սիրում եմ քեզ Էլլի, սիրել եմ միշտ ու դեռ կսիրեմ երկնային կյանքում:

-Ես էլ քեզ եմ սիրում, Նոյ. . .

Առավոտյան, երբ բուժքույրը մտավ հիվանդասենյակ, ուղղակի ապշած մնաց. Էլլին ու Նոյը մահացել էին՝ իրար ձեռք բռնած: Նույնիսկ մահը չէր կարողացել բաժանել նրանց մոլագար սիրով շղարշված սրտերը:

-Հուզիչ պատմություն էր, նախանձել կարելի է նրանց սիրուն:

-Մեր սերն էլ այդպիսին կլինի, խոստանում եմ:

Աբելը գրկեց Ադելինային և աշխարհը քարացավ՝ նրանց անսահման սիրո ելևէջներից:

-Գիտես, Աբե՛լ, կարծում եմ նրանք երբևիցե բաժանված չեն եղել, եթե նրանց սրտերը կապված չլինեին, Նոյը ոչինչ էլ իր օրագրում չէր գրի, նրան չէր հիշի:

Սիրո հայրենիք

-Ճիշտ ես, ժամանակն ու հեռավորությունը չեն կարող բաժանել իրար սիրող սրտերը:

-Նրանք, դրժելով մահվան հետ կապած անհերքելի պայմանը, մեռնել՝ չտանելով աշխարհից ոչինչ, իրենց հետ տարան ամենակարևորը՝ սերը:

-Այո՛, Ադե՛լ, իրական սիրուն ոչինչ հաղթել չի կարող, ես հավատում եմ դրան:

-Բայց ասում են սերեր կան, որ պարտվում են մանրուքներին:

-Չէ՛, ուրեմն դա սեր չի, պատրանք է, կեղծիք: Ցավալի է, որ շատերը չեն հասկանում, թե ինչ է սերը և հենց այդ կեղծ ու չգիտակցված «Սերեր»-ն են, որ պարտվում են մանրուքներին:

-Ախր սերը դա ամենաբարի, ամենաքաղցր, ամենաուժեղ... Երկար կարող եմ շարունակել դրական ամենաների շարքը, դրա համար կարճ կասեմ՝ Աստված սեր է:

-Գիտես, Ադել՛ին, ես էլ եմ հիշողության օրագիր պահելու, որ քո մասին մտածածս, քո հանդեպ զգացածս, քո հետ ապրած ամեն վայրկյանս շունչ առ շունչ հիշեմ: Սիրում եմ քեզ և ուզում եմ դրա մասին ողջ աշխարհն իմանա: Սիրում եմ քո աչքերը ջինջ,

Լուիզա Բաբայան

որոնք նման են խաղաղ երկնքի, ուր արտացոլվում է իմ էությունը, որ շղթայել ես քո հոգում ամուր:

-Լա՛վ, վերջացրո՛ւ, այդ գեղեցիկ խոսքերդ դեռ էլի եմ ուզում լսել, չեմ ուզում վերջանան:

-Բառերն անսահման են, լեզուներն էլ շատ, հավերժ կարող եմ պատմել մեր սիրո մասին, անհո՛գ եղիր:

-Աբե՛լ, սիրում եմ քեզ, խոստացի՛ր, որ երբեք մենակ չես թողնի, այլապես ես... ես չեմ ապրի առանց քեզ:

-Լո՛ի՛ր, հիմար բաներ ես խոսում: Մենք միշտ միասին կլինենք, լսո՛ւ՛մ ես, միշտ: Ու թեկուզ մեր սիրո մասին չեն խոսի, ինչպես Ռոմեոյի և Ջուլիետի սիրո մասին, բայց դու իմացիր՝ ես սիրում եմ քեզ ավելի, քան Ռոմեոն Ջուլիետին, և ոչ մի սուր չի խոցի իմ սիրտը, որովհետև այն քոնն է, քեզ մոտ:

-Գուցե կխոցի, Աբե՛լ, բայց իմը: Իմ սիրտն էլ քոնն է, հոգիս էլ հետը:

Լռություն էր, լռություն, որ ավելի խոսուն էր, քան հազարավոր ասված ու չասված բառերը:

-Գեղեցիկ են չե՞՞ աստղերը, անվերջ կարելի է նայել ու չհոգնել դրանց փայլից:

-Գեղեցիկ են, բայց դեռ քեզնից սովորելու շատ բան ունեն:

Սիրո հայրենիք

-Է՛, Աբե՛լ, ես արդեն ամաչում եմ քո
հաճոյախոսություններից:

-Մեր սիրո համար են ծնվել գիշերվա բոլոր
աստղերը,- ասաց Աբելն ու գրկեց Ադելինային,-
դողում ես, Ադելինա՛, արի տուն գնանք:

-Ես սիրում եմ ցուրտը, որովհետև այդ ժամանակ ես
ավելի շատ եմ զգում քո ջերմության կարիքը:

-Ուրեմն շարունակիր սիրել ցուրտը,-ծիծաղեց Աբելը,-
բայց եթե հիմա տուն չգնանք ու դու հիվանդանաս,
անակնկալդ կփչանա:

-Ի՞նչ անակնկալ:

-Դե, որ ասեմ, այլևս անակնկալ չի լինի:

-Օ՛, լա՛վ, համաձայն եմ:

-Ի դեպ շուտ կարթնանաս, ճանապարհ ունենք
գնալու:

-Ի՞նչ ճանապարհ:

-Ադի՛:

-Լա՛վ, լա՛վ, էլ հարցեր չեմ տա,- ծիծաղեց Ադելինան
և գնացին:

Լուիզա Բաբայան

-Դե ինչ, բարի գիշեր Աբել,- քնքշանքով ասաց
Ադելինան և բարձրացավ տուն:

-Բարի գիշեր, բայց անուշ երազներ մաղթելու
փոխարեն, ուզում եմ, որ քո երազներում միշտ ինձ
տեսնես,- ինքն իրեն շնչաց Աբելն ու հեռացավ:

Գիշեր էր՝ խորհրդավոր ու աստղազարդ:
Ադելինան նստել էր պատուհանի դիմաց,
մերթընդմերթ ժպտում էր, երևի լուսնի հետ էր
խոսում:

Վերերկրային զգացողություն է սերը, այն
կարողանում է մարդուն դարձնել փոքրիկ երեխա՝
անմեղ ու պարզամիտ:

-Դու գեղեցիկ ես, լուսի՛ն, բայց ների՛ր, դու ոչինչ ես
նրա փայլող աչքերի դիմաց: Երբեմն մտածում եմ, թե
ինչպիսին կլինի կյանքս առանց նրա ու նույն պահին
ցանկանում եմ կորցնել գիտակցությունս՝ նման
անհետք բաներ չպատկերացնելու համար: Եթե նա
չլիներ, ես էլ չէի լինի, եթե սեր չլիներ, մենք էլ չէինք
լինի: Ա՛խ, լուսի՛ն, մի օր կգանք քեզ մոտ, որ
մոտիկից տեսնես ու զգաս մեր սերն ու նրա
արձակած ջերմությունը:

Սիրո հայրենիք

Առավոտյան, երբ արթնացավ, վերցրեց հեռախոսն ու գրեց Աբելին. «Աբել՛, ես արթնացել եմ, ի՞նչ անեմ»:

Ժամը վեցն էր և Ադելինային թվում էր, թե Աբելը քնած կլիսի, բայց վայրկյաններ անց եկավ պատասխան հաղորդագրությունը. «Շատ լավ է, սիրում եմ պատասխանատու տեսակդ: Պատրաստվի՛ր, հետո տաք հագուստ էլ կվերցնես»:

Ադելինան արեց այն ամենը, ինչ Աբելն էր ասել, քանի որ ժամանակ ուներ, նաև ուտելիք պատրաստեց:

Ժամը ութին նրանք Սևանում էին: Եղանակը անասելի հանգստություն էր պարզում, հաճելի սառնություն էր, որ ստիպում էր կղզիանալ մտքերիդ հետ ու տարանջատվել աշխարհից:

-Գեղեցիկ է չէ՞ մեր Գեղամա ծովը:

-Այո՛, անպատմելի գեղեցկություն ունի, այն աչքերով է պետք տեսնել:

-Սև-Վան, տեսնես ինչու՞ են այդպես անվանել:

-Ըստ վարկածներից մեկի անունը ծագել է, երբ վանեցիները Սևան են եկել: Քանի որ Սևանում համեմատաբար ավելի ցուրտ է եղել, քան Վանում,

Լուիզա Բաբայան

ասել են. «Էս ինչ սև Վա՛ն եկավ մեր գլխին», որից էլ առաջացել է «Սևան» անվանումը:

-Տեսնես կլինի՞ ինչ-որ հարց, որի պատասխան չիմանաս,- ծիծաղելով ասաց Աբելը:

-Կլինի, ես չգիտեմ, թե ինչու ենք այս ժամին եկել Սևան:

-Ուզում էի մենակ լինեի՞նք և խոսեի՞նք, բայց հիմա արի՛ նախաճաշենք:

-Ճիշտ ես, իսկապես շատ հանգիստ մթնոլորտ է գրուցելու համար, իսկ նախաճաշի հարցը հիմա կլուծեմ:

Ադելինան հանեց Աբելի համար պատրաստած համեղ ուտելիքները, ու սկսեցին նախաճաշել:

-Դու՛ ես պատրաստել:

-Այո՛, չհավանեցի՞ր:

-Չէ՛, հակառակը, պետք է խոստովանեմ, որ ոսկեջրած ձեռքեր ունես:

-Շնորհակալ եմ,-ոգևորված պատասխանեց Ադելինան:

-Ա՛դ, ասա՛ ինձ երեք բան, որոնք ամենակարևորն են քեզ համար կյանքում:

-Ը՛մ, դժվար բան ես հարցնում:

-Իսկ դու փորձիր պատասխանել:

-Դու, ընտանիքս և հայրենիքս:

-Իսկ ընկերներ՞դ:

-Գիտես, Աբե՛լ, ընկերները հաճախ կեղծ են: Իմ բախտը պարզապես ընկերների հարցում չի բերել: Ինչ վերաբերում է ընտանիքիս անդամներին, ապա կասեմ, որ նրանց շատ եմ սիրում: Նրանք միշտ մտածում են իմ մասին, հոգ են տանում, անհանգստանում են ինձ համար: Ճիշտ է, երբեմն վիճում ենք, բայց գիտեմ, որ ինձ սիրելով են վրաս բարկանում, չեն ուզում սխալվեմ ու կործանեմ կյանքս: Դրա համար էլ երբեք չեմ նեղանում նրանցից: Իսկ դու իմ օդն ու ջուրն ես, Աբե՛լ, քեզ ավելի շատ եմ սիրում ու վստահում, քան ինքս ինձ:

-Իսկ հայրենիքը, ինչու՞ է այդքան կարևոր քեզ համար:

-Հայրենիքս այն վայրն է, որտեղ ապրել են իմ պապերը, իրենց արյամբ սնել հողը՝ հանուն մեր ինքնության, որ մենք՝ նրանց գավակները, չլինենք օտարի լծի տակ, ստիպված չլինենք տեսնելու վայրագություններ, որ իրենք են տեսել, որ մենք ապրենք խաղաղ ու սովորենք մեր պատմությունը՝

Լուիզա Բաբայան

արքաների կողմից կերտված և պատմիչների կողմից գրված, որ մնանք քրիստոնյա՝ հանուն կյանքի ճշմարիտ ուղու և Քրիստոսի, ով խաչվեց մեր մեղքերի թողության համար, որ սնվենք այնպիսի դրախտային բարիքներով, ինչպիսին հայոց հողն է միայն պարգևում: Ինչպե՞ս չսիրեմ ես այդ դրախտային օրրանը, որին մեկ բառով Հայաստան են կոչում: Աշխարհում շատ ազգեր կան, բայց այդ ազգերից քչերը պետություն ունեն, դրանցից մեկը մերն է, նույնիսկ երկուսը: Արցախ, Հայաստան մեկ ամբողջություն, չքնաղ պետություն, քրիստոնեություն, հայրենասիրություն, տաղանդաշատ մարդկանց բազմություն, օղի թարմություն, ջրի զովություն, բնության հրաշագեղություն, լեզվի ու գրի կատարելություն, իր ողջ բնույթով մի մեծ սրբություն:

-Աղելինա՛, շո՛նչ քաշիր: Եթե բոլոր հայերը քո պես խենթ սիրով սիրեին Հայաստանը, կարծում եմ՝ ամեն ինչ հրաշալի կլիներ:

-Հավատա՛ շատերն են սիրում, բայց որտեղ որ կան մոլախոտեր, ցորենի հասկերն էլ չեն երևում ու հաց չեն դառնում:

-Գիտես՝ դու մոռացար դավաճանություն բառը երկրպագելի խոսքերիդ մեջ:

Միրո Հայրենիք

-Միայն այն, որ հավատարմություն չասացի, դա բավական է: Արի՛ ընդունենք, որ շատ հավատարիմ հայեր կան, ովքեր մինչև վերջին վայրկյանը նվիրվում են հայրենիքին:

-Ադե՛լ, մի՛ նեղացիր, բայց որտեղ կա մոլախոտ, ինքդ էլ ասացիր, որ ցորենը հաց չի դառնա:

-Թող արմատախիլ անեն բոլոր մոլախոտերը, որ չկործանեն մի ողջ մարգագետին:

-Ճիշտ ես, ափսոս, որ արմատախիլ անող չկա:

-Լա՛վ, Աբե՛լ, մոռացի՛ր. մինևույն է խոսելը ամենաչնչինն ու անօգուտն է, որ կարող ենք անել: Հիմա ավելի լավ է ասես, թե քեզ համար ինչն է կարևոր:

-Դու, ընտանիքս, ընկերներս:

-Պարզ է, փաստորեն քո բախտը բերել է ընկերների հարցում:

-Այո՛, շատ կցանկանայի իմանալ, թե քո բախտը ինչու՞ չի բերել ընկերների հարցում:

-Երկար պատմություն է:

-Իսկ ես սիրում եմ քեզ լսել, միայն դու մի՛ գլացիր ու պատմի՛ր ինձ քո երկար պատմությունը:

Լուիզա Բաբայան

-Մինչև քեզ հանդիպելը ես շատ ընկերներ ունեի ու բոլորին հավասարապես սիրում էի ու վստահում: Ժամանակի ընթացքում այնպես ստացվեց, որ մտերմացա մի աղջկա՝ Էվելինայի հետ: Նրա հետ այնքան էի մտերմացել, որ մնացածի հետ շփումս աստիճանաբար նվազեց: Մենք միշտ օգնում էինք իրար ցանկացած հարցում, ոչինչ իրարից չէինք թաքցնում: Էվելինան խելացի էր, միասին բազմաթիվ դժվարությունների միջով էինք անցնում ու նկատելի արդյունքների հասնում: Թվում էր, թե ոչինչ մեզ չի բաժանի, ու որ դա ամենաիրական ընկերությունն էր:

-Իսկ ի՞նչ եղավ հետո:

-Դե մի օր մեր քուեջ եկավ Ֆելիքս անունով մի տղա, ում տեսնելուն պես Էվելինան սիրահարվեց: Նա միշտ մեծ ոգևորվածությամբ էր ինձ պատմում Ֆելիքսի հայացքների մասին, կարծում էր, որ Ֆելիքսն էլ իր հանդեպ անտարբեր չի: Ամեն ինչ շատ լավ էր, մինչև պարզվեց, որ Ֆելիքսն ինձ է սիրում: Ես Էվելինային ասել էի, որ զգացմունքներ չունեմ Ֆելիքսի նկատմամբ, բայց նա չէր հավատում: Պատճառն այն էր, որ Ֆելիքսը քուեջի ամենատաղանդավոր և խելացի տղան էր, և բոլորը նկատում էին նրան, բացի ինձնից: Ու գուցե հենց իմ անտարբերությունն էլ նրա պանծալի ես-ի

Նկատմամբ գրավել էր Ֆելիքսին: Էվելինան ինձ իր երբևիցե չստացված սիրո մեղավորն էր համարում: Ես հիասթափված էի ու մեղավոր լինելու զգացումով համակված: Ես հանցագործ էի, որովհետև գողացել էի մի աղջկա հեքիաթ, որը երբեք էլ չէր գրվելու: Երկար ժամանակ մեկուսացել էի բոլորից, որովհետև չնայած ևվիրվածության ու հավատարմության օվկիանոսում կորցրել էի ինձ ու իմ ցանկությունները, ինձ դավաճան էի զգում, ու այդպիսին էին թվում նաև այդպիսիները՝ հակառակ ու չկամեցող: Ես դադարեցի ինձ մեղադրել այնժամ, երբ Էվելինան իր ցածրակարգ քայլով ստիպեց ինձ պարզապես մոռանալ իր մասին:

-Դեմ չե՞ս լինի բացել փակագծերը:

-Ֆելիքսն ինձ միշտ ծաղիկներ էր ուղարկում՝ չնայած այն բանի, որ երբեք դրանք չէի ընդունում:
Հերթական անգամ, երբ Ֆելիքսը ծաղիկներ էր դնում դռան դիմաց, Էվելինան նկարել էր Ֆելիքսին ու նկարները ցույց տվել եղբորս՝ Կարենին: Կարենն էլ, տաքարյուն լինելով, վիճել էր Ֆելիքսի հետ: Նա շատ բարկացած էր, քանի որ երկար ժամանակ փնտրում էր այն տղային, ով անդադար դռան դիմաց «Իմ Աղելի՜նային» մակագրություններով ծաղիկներ էր դնում ու անհետանում: Ես չէի ասում Կարենին, որ

Լուիզա Բաբայան

դրանց հեղինակը Ֆելիքսն է, որպեսզի չվիճեն,
բայց...

-Դու ասացիր, որ մտերիմ եք եղել ու օգնել եք իրար,
ուստի ինչպես Լիխտենբերգն է ասում. «Մարդուն
արդարացնելու համար բավական է, որ նա ապրած
լինի այնպես, որ իր առաքիլություններով արժանի
լինի իր թերությունների ներմանը»:

-Ես ներել եմ նրան, Աբե՛լ, բայց ինձ չեմ ների, երբ
հավատարմությունս դարձյալ նվիրեմ անարժան
դավաճանի:

-Ադելինա՛, հավատարմությունը վերևից է,
դավաճանությունը՝ ներքևից, ուստի դու մեկնի՛ր քո
ձեռքն ու բարձրացրո՛ւ վեր անարժան
դավաճաններին՝ բոլորի համար դառնալով
օրինակելի:

-Աբե՛լ, այս կյանքը առանց այդ էլ լի է
դժվարություններով: Ինչո՞ւ ստել, եթե կարելի է
սիրել, ինչո՞ւ դավաճանել, եթե կարելի է լինել
յուրօրինակ՝ հավատարիմ լինելու բարձր
արժանիքով, ինչո՞ւ ստել, եթե կարելի է ապրել ճիշտ
ու ստելու առիթ չունենալ:

-Ադե՛լ, ես պաշտում եմ քո խոհեմությունը, այն ինձ
զինաթափ է արել:

Ադելինան դարձյալ շիկնեց Աբելի
հաճոյախոսութիւնից:

-Ի դեպ, ասացիր, որ Կարենը տաքարյուն է, բայց ես
նրան նման բնութագիր չէի տա:

-Ճիշտ ես, հիմա այդպիսին չէ, այն ժամանակ բանակ
պետք է գնար և չէր ցանկանում մենակ թողնել ինձ:
Մտածում էր, որ գուցե ինձ կ'նեղացնեն, գուցե իր
կարիքը կունենամ: Այդ մտքերի տեղատարափն էր
նրան տաքարյուն դարձրել:

-Քույրը եղբոր պատիվն է, իսկ քո եղբայրն
ամենապատվարժան մարդը,- Ադելինան
խոնարհաբար ժպտաց:

-Ես իսկապես շատ եմ սիրում իմ եղբորը, նա ինձ
համար ամեն ինչ է:

-Կարենն իրոք շատ լավն է, բայց հաճախ ամաչում
եմ նայել նրա աչքերին:

-Ինչու՞:

-Դե նա գնացել է բանակ, իր պարտքը տվել
հայրենիքին, իսկ ես . . .

-Աբել՛, դու առողջական խնդիրներ ես ունեցել ու
փառք Աստծո, որ հիմա լավ ես: Մի՛ մեղադրիր քեզ,

Լուիզա Բաբայան

Խնդրում եմ,- փաղաքշական ձայնով ասաց
Ադելինան ու գրկեց Աբելին:

-Ադ ես չեմ ուզում պարտքի զգացումով հեռանալ
Հայաստանից, նամանավանդ , երբ իմացա, թե
որքան ես սիրում հայրենիքն ու քո շնորհիվ ինքս էլ
սկսեցի սիրել ու գնահատել այն:

-Դու պատրաստվում ես հեռանա՞լ Հայաստանից:

-Հայրս իրեն լավ չի գգում, պետք է գնանք
Ռուսաստան, մինչ կապաքինվի ու կվերադառնանք:

-Ինչո՞ւ ավելի շուտ չէիր ասում:

-Չէի կարծում, որ ժամանակն է, իսկ դու կգա՞ս ինձ
հետ:

-Չէ՛, ների՛ր, իմ ծնողներն էլ այստեղ են, ես էլ նրանց
մենակ թողնել չեմ կարող; Ավելի լավ է ասես, թե ինչ
է պատահել պարոն Աշոտին:

-Ինքն էլ չի հասկանում, մեկ սրտում ծակոցներ ունի,
գլխացավեր, ամեն օր մի բանից բողոքում է:

-Չե՞ք գնացել բժշկի:

-Հայաստանում ստուգվել չի ուզում, ասում է.
«Այստեղ բժշկություն չկա, վիճակս էլ ավելի
կբարդացնեն»:

-Հուսամ ամեն ինչ լավ կլինի:

-Մի՛ տխրի, լա՛վ:

-Ամեն ինչ կարգին է, հայրիկիդ առողջությունը ավելի կարևոր է, ես կսպասեմ քեզ ու եթե պետք լինի, մի ամբողջ հավերժություն, միայն եթե խոստանաս, որ վերադառնալու ես:

-Դու միայն սպասի՛ր ինձ ու խոստանում եմ, որ ինչ էլ լինի, կվերադառնամ:

-Լա՛վ, վերջ, չենք հուզվում: Աբե՛լ, ինչ կարծիքի ես, մի փոքր չըջե՛նք:

-Հիանալի գաղափար, ես միանշանակ համամիտ եմ: Որտե՞ղ ես ուզում գնանք:

-Հաղարծին՝ Սբ. Աստվածածին եկեղեցի, կաղոթենք, ու բացի դա, այնտեղ մի ծառ կա, որի փչակով եթե կարողանաս անցնել, ապա երազանքդ կկատարվի:

-Դե ուրեմն գնացինք մեր երազանքի հետևից,-
ժպտալով ասաց Աբելն ու գնացին:

Մեքենայի մեջ Աբելը հարցրեց.

-Դու խելացի աղջիկ ես, Ադե՛լ, ես էլ ուզում եմ իմանալ, թե ինչու՞ է վայրը Հաղարծին կոչվում:

Լուիզա Բաբայան

-Ա՛խ, ուրեմն այսպես: Երբ կատարել են վանքի օժման արարողությունը, այդ ժամանակ գլխավոր եկեղեցու գմբեթի վրա մի արծիվ է ճախրել, և դրանով վանքը հայտնի է դարձել որպես խաղացող արծվի վանք : «Հաղ» նշանակում է խաղ, իսկ «արծի»՝ արծիվ:

-Օ՛, ապրե՛ս, իսկ այդ երազանքի ծառի մասին ի՞նչ կասես:

-Դե այդ ծառը՝ ընկուզենին, 700 տարեկան է: Ավանդությունն ասում է, որ վանքը կառուցող վարպետը սովորություն է ունեցել՝ կառուցած շենքերի կողքին ընկուզենի տնկել: Ընկուզենու կողքին էլ գտնվում է մի խաչքար, որը տարբերվում է մյուս բոլոր խաչքարերից: Ի տարբերություն մյուս խաչքարների՝ խաչի թևերը չեն ավարտվում, այլ շարունակվում են՝ ստեղծելով կրկնակի խաչ, որը խորհրդանշում է երկրորդ կյանքը:

-Հպարտանում եմ քեզնով. քայլող հանրագիտարան ես : Մտածե՛լ ես՝ ինչ երազանք ես պահելու:

-Ըհն, իսկ դու՞:

-Մտածել եմ,-ժպտալով ու Ադելինայի ձեռքը բռնելով՝ ասաց Աբելը:

Երբ հասան Հաղարծին, գնացին Սբ. Աստվածածին եկեղեցի: Եկեղեցում աղոթեցին, Աստուծոց օրհնություն ստացան ու շնորհակալ եղան այն ամենի համար, ինչ Աստված տվել է իրենց: Հետո գնացին ընկուզենու մոտ: Ադելինան երազանք պահեց ու հեշտությամբ անցավ ծառի փչակի միջով: Հետո երազանք պահեց ու անցավ նաև Աբելը:

-Դե՛ ինչ, հուսամ՝ մեր երազանքը կկատարվի՝ մենք միշտ միասին կլինենք, Աստված էլ աչքը մեր վրա քաղցր կպահի:

-Էլ որտեղ կկամենա գնալ իմ հայուհին, գնա՞նք Գոշավանք, Պարզ լիճ: Ի՞նչ կասես:

-Մխիթար Գոշը երագում տեսնում է Աստծուն, ով զգուշացնում է, որ յոթ տարի շարունակ պտղատու տարիներ են սպասվում, որոնց հաջորդելու է երկարատև երաշտը: Տերը հորդորում է Գոշին, որ վանքերում կառուցեն ամբարներ և ծայրից ծայր պահեստները լցնեն հացահատիկով: Երաշտի սկսելուն պես Մխիթար Գոշը վերցնում է մի մեծ զամբյուղ՝ «գուշ», լցնում է այն հացահատիկով, բաժանում մարդկանց և սովից փրկում նրանց: Սկզբնապես վանքը անվանվել է Նոր Գետիկ, սակայն Մխիթար Գոշի մահվանից հետո վերանվանվել է Գոշավանք:

Լուիզա Բաբայան

-Սա նշանակում է, որ համաձայն ես,- ծիծաղեց
Աբելը:

-Դե իհարկե,- պատասխանեց Ադելինան, ու գնացին
մեքենայի մոտ: Աբելը դուռը բաց արեց, որպեսզի
Ադելինան նստի, բայց հանկարծ նկատեցին, թե
ինչպես է մի տղա բռնել աղջկա ձեռքն ու քաշքշում
նրան:

-Ադելինա՛, դեմ չես լինի, չե՞, որ միջամտեմ:

-Չէ՛, իհարկե, գնա՛, Աբե՛լ, ես քեզ մեքենայի մեջ
կսպասեմ :

Աբելը մոտեցավ նրանց.

-Ընկե՛րս, ե՛կ, առանձին գրուցենք:

-Գնա՛նք,- Աբելն ու երիտասարդը գնացին մի փոքր
ավելի հեռու:

-Ի՞նչպես քեզ դիմեմ:

-Նարեկ է անունս:

-Իմ անունն էլ Աբել է: Նարե՛կ, ես չգիտեմ, թե ինչ է
պատահել ձեր միջև, բայց ճիշտ չէ աղջկան կոպտել:

-Աբե՛լ ջան, նա իրեն սխալ է պահել:

Սիրո հայրենիք

-Մեզնից ոչ ոք անսխալ չէ, բայց ուրիշների սխալները ի ցույց դնելով ու փաստելով, որ մենք նման սխալ չենք գործել, ինքներս ավելի լավը չենք դառնում: Եթե դիմացինը սխալ բան է անում, կարելի է փորձել բացատրել նրան, իսկ մինչև բացատրելը նախ ինքներս մեր մեջ պետք է վերլուծենք, գուցե նրա արածը սխալ չէ, գուցե պարզապես նրա տեսակետը հարցի շուրջ այլ է:

-Ես շուտ եմ բորբոքվում, ու նա դա գիտի, թող իրեն այնպես պահի, որ խոսելու ու ինչ-որ բաներ բացատրելու կարիք չլինի:

-Տեսնում ես, դու տաքարյուն ես, բայց դեռ նրան ես մեղադրում: Նա կին է, կանայք ուշադրության ու սիրո պակաս միշտ էլ ունենում են, թեկուզ եթե ամբողջ օրը կողքին լինես, նա կարոտելու է քեզ: Ընկերուհիս մեքենայի մեջ է, բայց վստահ եմ, հիմա կարոտից խեղդվում է:

-Իսկ ես վստահ եմ, որ ընկերուհիս իմ բացակայությունից ավելի շատ ուրախանում է, քան կարոտից խեղդվում:

-Ընկե՛րս, դա քո սառը պահվածքից է, միշտ հիշի՛ր, որ տղան պիտի արտաքինից կոպիտ լինի, բայց վարմունքն աղջկա նկատմամբ պետք է լինի նրբագույն: Փորձի՛ր նրան ավելի շատ սիրել, մի

Լուիզա Բաբայան

կողմ դի՛ր հպարտությունդ, կնոջը սիրելը
տղամարդու համար վսեմություն պետք է լինի, այլ ոչ
թե թուլամորթություն:

-Շնորհակալ եմ, Աբե՛լ, հիմա ինձ ավելի լավ եմ
զգում:

Աբելն ու Նարեկը գրկեցին միմյանց ու
հաջողություն մաղթեցին:

Աբելը գնաց խանութ, ծաղիկներ գնեց Ադելինայի
համար ու վերադարձավ .

-Այս ծաղիկները քեզ, Ադելի՛ն, ճիշտ է քո
գեղեցկության հետ անգոր են համեմատվել, բայց
կարծում եմ՝ դրանք ևս գեղեցիկ են:

-Հրամանատա՛ր, պետք է զեկուցեմ, որ ի հեճուկս
ձեր բոլոր թշնամիների, դուք կարողանում եք
գրավել իմ սիրտը:

-Հիանալի է,- ասաց Աբելն ու սկսեցին ծիծաղել,-քեզ
գտնողը պետք է շնորհակալ լինի իրեն բաժին
հասած գոյության համար, և ես ցավում եմ
փնտրողների համար, որովհետև քեզ ես արդեն
գտել եմ:

-Աբե՛լ, գիտես՝ քեզ հանդիպելուց հետո ես հասկացել
եմ կյանքի օրինաչափությունը՝ մենք ծնվում ենք, որ

Միրո Հայրենիք

սիրենք ու սիրում ենք, որ ապրենք: Հա, ի դեպ, ի՞նչ պատահեց այն գույգի հետ, ամեն ինչ կարգի՞ն է:

-Իհարկե, անհո՛գ եղիր:

Աղելինան ու Աբելը միասին գնացին Գոշ լիճ, Պարզ լիճ, որոնք համարվում են սողանքային ծագման լճեր:

Երեկոյան Աբելը Աղելինային տուն ուղեկցեց: Աղելինան, երբ մտավ տուն, շփոթված էր, խառնվել էին բոլոր հույզերը՝ ուրախություն, երջանկություն, անհանգստություն: Լինում է չէ՞ երբեմն, որ չենք ուզում ոչ մի կերպ հաշտվել մեր լսածի հետ, որովհետև հաճախ ենք ապրել այն գիտակցումով, թե կյանքում ամեն բան հեշտ է: Ու երբ գալիս է դժվարությունները հաղթահարելու պահը, դրանք ավելի բարդ են թվում, քան իրականում կան: Մեր գիտակցությունն ու աշխարհընկալման տեսակետներն են ստեղծում մեզ համար արտաքին աշխարհը: Մարդիկ, իրադարձությունները չեն փոխվում, բայց փոխելով մեր մտածելակերպը՝ մենք կարող ենք ապրելն ավելի դյուրին դարձնել: Ինչևէ, Աղելինան գնաց խոհանոց.

-Օ՛, աղջի՛կս, եկա՛ր, ապա պատմի՛ր՝ ինչպես անցավ օրդ,-հարցրեց Գոհարը:

Լուիզա Բաբայան

-Դե այցելեցի՞նք Սևան, Հաղարծին, Գոշավանք,
Պարզ լիճ, Գոշ լիճ, հետո ուղղակի շրջեցի՞նք
մեքենայով, մի խոսքով, ամեն ինչ հրաշալի էր:

-Շա՛տ լավ է, ապրի Աբելս, ես միշտ էլ հիացել եմ
նրանով:

-Ես էլ,-մտամոլոր ասաց Ադելինան:

-Ինչ-որ բան այն չէ՞ Ադելինա:

-Աբելի հայրը վատառողջ է, մի քանի շաբաթից
գնալու են Ռուսաստան:

-Վա՛յ, բայց ի՞նչ է պատահել:

-Հաճախակի գլխացավեր, սրտում ծակոցներ:

-Աստված տա բարով գնան-գան:

-Ես վստահ եմ՝ ամեն ինչ շատ լավ կլինի: Լա՛վ,
մա՛մ, հոգնած եմ, գնամ, քնեմ, առավոտյան
կխոսենք:

Ադելինան պառկել էր անկողնում, բայց քնել չէր
կարողանում: Չէ՞ որ գիշերը հենց այն հարմար կամ
անհարմար պահն է, երբ արթնանում են
հիշողությունները և հանգիստ չեն տալիս
մտածմունքները: Տեսնես ո՛վքեր են
պատասխանատու մեր աչքերի համար, որոնք բաց

են ամբողջ գիշեր: Ովքե՞ր են մեղավոր կիսատ մնացած երագների համար, որոնք այդպես էլ չկարողացանք շարունակել: Ովքե՞ր են մեր կյանքի, սիրո մասին երգեր գրողները, և ո՞վ է թույլ տվել նրանց հրապարակել դրանք: Ամեն ինչ այնքան բարդ է կամ էլ այնքան պարզ, որ անորոշության խաչմերուկում ընտրել ենք դժվարի ճանապարհը:

Աղելի՜նայի հեռախոսին զանգ եկավ, տեսնես ո՞վ էր այդ ուշ ժամին. Աբելն էր.

-Աղելի՜նա՛, վաղը մեկնում ենք Ռուսաստան:

-Ի՞նչ, ոնց թե, ախր ասացիր, որ մի քանի շաբաթ հետո եք մեկնելու:

Հեռախոսն անջատվեց, ու Աղելի՜նան լուռ նստեց: Աբելի հետ մտքում երկար վիճելուց հետո քնել էր: Առավոտյան արթնացավ Աբելի զանգից: Խոսակցությունն ավարտելուց հետո Աղելի՜նան արագ հագնվեց ու դուրս եկավ տնից: Բակում նրան սպասում էր Աբելը:

-Շատ գեղեցիկ ես,- ասաց Աբելը:

-Շնորհակալ եմ, բայց ավելի լավ է հիմա խոսես:

-Ի՞նչ խոսեմ, պապան երեկ ասաց, որ իրեն շատ վատ է զգում, ու այսօր պետք է գնանք:

-Ե՛րբ եք մեկնում:

-Մի քանի ժամից:

-Արե՛լ, կկարոտեմ քեզ շատ, դեռ չես գնացել, բայց ես չեմ համբերում, թե երբ ես գալու ու քեզ ամուր գրկեմ, որ բույրդ զգամ, այնքա՛ն սիրելի, այնքա՛ն հարազատ,- արցունքն աչքերին ասաց Ադելինան:

-Հնարավորինս շուտ, լսո՛ւմ ես, դու միայն սպասիր, հանկարծ լաց չլինես: Միշտ ժպտա, որովհետև քո ժպիտն ապրեցնող է: Ես քեզ հաճախ կգրեմ, դու կենտրոնացումդ քննությունների վրա դիր, լա՛վ:

-Լա՛վ:

-Ադե՛լ, սա վերցրո՛ւ:

-Սա ի՞նչ է:

-Հիշո՛ւմ ես, որ ասում էի քեզ համար հիշողության օրագիր եմ պահելու:

-Չասես, որ սա քո հիշողության օրագիրն է:

-Դե նման մի բան, ինչ գրել եմ քո մասին է:
Հասկանում ես՝ մենք ունակ չենք կյանքի բոլոր պահերը հիշելու, իսկ ես ցանկանում եմ քո մասին ամեն բան հիշել: Ի դեպ, երբ գնաս տուն, իսկույն չկարդաս:

-Իսկ ե՞րբ կարդամ:

-Կարդա այն ժամանակ, երբ ինձ անտանելի կկարոտես:

-Եղա՛վ,-ասաց Ադելինան, ու իրար ամուր գրկելով՝ հրաժեշտ տվեցին:

Հրաժեշտից հետո ամեն ինչ եղավ այնպես, ինչպես Աբելն էր ասել: Ադելինան զբաղված էր քննություններով և օրագիրը պահում էր այն պահերի համար, երբ անտանելի կկարոտեր Աբելին:

Աբելի գնալուց հետո մի քանի օր էր անցել, երբ սեպտեմբերի 27-ի առավոտյան Ադելինան արթնացավ ու տեղը գտնել չկարողացավ, որովհետև բոլորի շուրթերից, հեռուստատեսության ալիքներից հնչում էր «Պատերազմ» բառը: Ադրբեջանական կողմը անցել էր հարձակման: Կրակոցների ձայնից արթնացել էր քսած Արցախն ու թնդում էր հողը հայոց, լալիս էին մայրերը հերոսածին: Նենգ ու բարբարոս թշնամին դարձյալ փորձում էր ծնկի բերել հային: Չէ՛, չէին կերտել դասը դարերի, որ թեկուզ սրի դեմ փայտով, զենքի տեղ բազկով, թեկուզ և դեմ ամբողջ աշխարհին, բայց կովի կելնենք՝ հանուն մեր հողի՝ սուրբ հայրենիքի:

Ադելինան վերցրեց հեռախոսն ու գրեց Աբելին .

Լուիզա Բաբայան

-Արե՛լ ,պատերազմ է:

-Գիտեմ:

-Բոլորը խառնված են, ասում են՝ վիճակը շատ վատ է:

-Հանգստացի՛ր, Ադե՛լ, ամեն ինչ լավ կլինի, խոնճապը միայն կխանգարի:

-Զգիտեմ, տեսնենք ինչ կլինի, հայրդ ո՞նց է:

-Միշտ էլ լավ է եղել:

-Այսինքն:

-Դե՛... .

-Հա՛, դե պապադ լավ կապեր ունի, երևի վաղուց էր իմացել այս մասին, դրա համար էլ գնացիք երկրից:

-Այդպես չի, Ադելինա՛:

-Դու կարող էիր ուղղակի ասել, թե որն է իրական շարժառիթը Հայաստանը լքելու համար:

-Ես արդեն մեկ անգամ ասացի, որ սխալ ես մտածում, իսկ մնացածը քո գործն է:

-Ես քեզ կսիրեմ հայրենիքից շատ, եթե դու սիրես հայրենիքն իմ պես, ավելի սիրես, քան ինձ ես սիրում

...

Միրո Հայրենիք

Ադելինան նետեց հեռախոսն ու սկսեց լաց լինել:
Սպասում էր Արելի հաղորդագրությանը, կարծում էր՝
մի սփոփող բան կգրի, ամեն ինչ կկարգավորվի,
բայց . . .

Հետո հասկացավ, որ սպասելն իզուր է ու ավելի
լավ է մի օգտակար գործով զբաղվի:

Սահմանին վիճակը գնալով էլ ավելի էր
վատանում: Արցախահայությանը տուն, սնունդ,
հագուստ էր անհրաժեշտ, իսկ գինվորներին՝ ջուր,
ծածկոցներ, ուստի Ադելինան որոշեց
զբաղվել կամավորական աշխատանքներով:

Առավոտյան արթնանում էր, ուտելիք
պատրաստում իր թիմի համար և մինչև ուշ գիշեր
աշխատում էին, օգնում արցախցիներին, քողարկիչ
ցանցեր կարում և ուղարկում սահման:

Մի օր, երբ Ադելինան դարձյալ պատրաստվում էր
դուրս գալ տանից, նրա եղբայրը՝ Կարենը, հավաքեց
բոլորին և ասաց.

-Ես կամավորագրվել եմ և այժմ պատրաստվում եմ
մեկնել ճակատ:

-Ի՞նչ, ի՞նչեր ես խոսում,- լավում էր բոլորի
անհանգստացած ձայները:

Լուիզա Բաբայան

-Մի՛ գարնացեք, ես գնում եմ՝ իմ հայրենիքը
պաշտպանելու:

-Բալե՛ս, մի՛ գնա, ցավդ տանեմ, մենք լավ
անողջություն չունենք, քրոջդ անտեր չթողնես:

-Մա՛մ, ես չեմ գնում մեռնելու, գնում եմ սահմանը
պահելու, ինչպես որ մնացած իսկական տղերքը:

-Այ ես քո հայրենասեր ջանին մեռնեմ, դու չգիտես
հիմա ինչ վիճակ է, այնտեղ հրացանով չեն կռվում,
անողորմ զենքեր են օգտագործում:

-Պա՛պ ջան, հանգի՛ստ եղիր, մա՛մ ջան, քո՛րս, դուք
էլ աղոթեք ու հավատացեք, որ հետ կգամ:
Փոխանակ բարի ճանապարհ մաղթեք, ինչեր եք
խոսում, ամո՛րթ է:

-Կա՛ր, ես քեզ կյանքիցս շատ եմ սիրում,- ասաց
Ադելինան ու լաց լինելով՝ գրկեց եղբորը: Կարենը
սրբեց Ադելինայի արցունքներն ու ասաց.

-Ես էլ քեզ եմ սիրում, Ադելինա՛, խնդրում եմ, մի՛շտ
հիշիր, որ դու աշխարհի ամենաուժեղ, գեղեցիկ ու
խելացի աղջիկն ես:

Հրաժեշտի պահն ամենասարսափելին է,
նամանավանդ, երբ հրաժեշտ ես տալիս քեզ համար
թանկ մարդկանց: Ամենասպանիչն է այն հրաժեշտը,

որից հետո վերադարձ կարող է չլինել: Վախենում ես, որ կայրվեն ետ դարձի բոլոր ճանապարհներն ու կմնաս մենակ՝ կյանքի բարդ լաբիրինթոսում: Կյանքի չափման միավորը ժամանակն է, և ամեն բան լինում է իր ժամանակին, քանի որ դատապարտված ենք ժամանակի թելադրանքով առաջ շարժվելու:

Կարենին ճանապարհելուց հետո Ադելինան վերցրեց հեռախոսն ու գրեց Աբելին, որ Կարենը կամավորագրվել է: Աբելը, տեսնելով հաղորդագրությունը, ոչինչ չպատասխանեց, ինչը Ադելինային ավելի ցավեցրեց: Մինևույն է, նա չհուսահատվեց, չէ՞ որ ժամեր առաջ եղբայրը նրան «աշխարհի ամենաուժեղ աղջիկ» էր անվանել: Ադելինան շարունակում էր կամավորական աշխատանքները, փորձում էր մոռանալ Աբելին, բայց մենք հակված ենք հիշելու նրան, ում ցանկանում ենք մոռանալ: Ախր ինչպե՞ս մոռանաս նրան, ում խենթի պես ուժգին ես սիրել, ում սրտիդ չափով, այդ չափից էլ վեր սեր ես խոստացել . . .

Գիշերները Ադելինան չէր քնում, որովհետև աղոթում էր Կարենի, սահմանին կանգնած տղաների ու հայ ժողովրդի համար. «Տե՛ր իմ, օրհնի՛ր իմ ժողովրդին, հանգի՛ստ տուր որդեկորույս մայրերին ու պաշտպանի՛ր մեր մյուս զինվորներին»:

Լուիզա Բաբայան

Հրանտթի ձայները ականջ էին խլացնում, և հանկարծ ամեն ինչ անէացավ: Բարձրահասակ էր, ո՛վ էր նա, մեջքով էր կանգնած: Ջինվորը շրջվեց ու ժպտաց. Աբելն էր: Այնքան գեղեցիկ էր զինվորական համազգեստով, կարծես հագին միօրինակ հագուստ էր՝ իր համար կարված: Տեսարանը խամրեց, Աբելն անհետացավ, բոլորը գոռում էին. քաոս էր:

-Աբել,-գոռաց Ադելինան ու արթնացավ,-այս ի՞նչ երագ էր, որտե՞ղ ես կորել: Ես հպարտությունս մի կողմ եմ դրել և քեզ հետ խոսել եմ ուզում, իսկ դու անհասանելի ես, չեմ հասկանում պատճառը: Գուցե նեղացրե՛լ եմ նրան իմ խոսքերով: Չէ՛, Աբելը նման թեթև վիճաբանության պատճառով մեր սիրո գրքի էջերը չէր սևագրի:

Հինգ րոպե լուռ նստելուց հետո Ադելինան վերցրեց Աբելի տված օրագիրն ու մի բանաստեղծություն գրեց:

Բաղձալի տեսիլք

Այս գիշեր մենակ էի ես,
Քո մասին չէի մտածում,
Հանկարծ աչքերս փակվեց
Ու քնեցի ես իսկույն:

Երագումս իմ դիմաց
Մի վեհ զինվոր էր կանգնած,
Քո պատկերը ուներ նա,
Քո պատկերն անմոռաց:

Գեղեցիկ էիր, հմայիչ,
Բարձրահասակ ու խոհուն
Եվ քո աչքերով անբիծ
Ինձ գերում էիր, կախարդում:

Լացս հազիվ էի գսպում,
Քեզ գրկել էի ես ուզում,
Սակայն աչքերս բացվեց
Կորցրեցի քեզ կարծես:

Լույսը խավարն էր ցրում,
Ես լալիս էի, հեկեկում
Ու կորցրած պատկերդ
Նորից գտնել էի փորձում:

Երագներում իմ գունեղ
Քեզ փնտրում էի, քեզ կանչում,
Բայց դու կորել էիր անհետ,
Իմ մասին չէիր էլ հիշում:

Ու գիշերն այդ սիրահեղձ,
Քո մեղմ ձայնով պարուրվեց,
Ձայնդ ականջս շոյեց,
Ու ժպիտ ինձ պարզևեց .

-Ինձ մի՛ հիշիր, սիրելի՛ս,
Ձես տեսնելու էլ երբեք,
Պատերազմ եմ գնում ես,
Երկրիդ պաշտպանն եմ հավետ:

Ադելինան փակեց օրագիրն ու արցունքներն
աչքերին՝ ասաց .

-Հուսամ՝ Աբելն այն կկարդա:

Երբ գրեց իր տարօրինակ երագի մասին, փոքր -
ինչ հանդարտվեցին հույզերը:

Հաջորդ օրը Ադելինան սովորականի պես
գրադված էր իր դասերով և հանկարծ անծանոթ
համարից զանգ եկավ: Համարը ռուսական էր, և

առանց երկար մտածելու՝ պատասխանեց՝
կարծելով, թե Աբելն է.

-Այո՛, Աբել՛ , դու՛ ես:

-Ո՛չ, Աբելի մայրն է՝ Արաքսյան:

-Լսում եմ, տիկի՛ն Արաքսյա:

-Ադե՛լ ջան, ես քո օգնության կարիքն ունեմ: Աբելը
եկել է Հայաստան, ու նրանից ոչ մի տեղեկություն
չունենք: Մի քանի օր առաջ վիճեց հոր հետ, տոմս
գնեց ու վերադարձավ Հայաստան: Կարծեցի՛ դու
կիմանաս, դրա համար քեզ եմ գանգահարել, ի դեպ,
քո համարն էլ մի կերպ եմ գտել. քարտս փոխել էի:

-Ի՞նչ, Աբելը Հայաստանու՛մ է:

-Փաստորեն դու էլ չես տեսել նրան:

-Չէ՛, ես գրեթե մեկ շաբաթ առհասարակ իր հետ չեմ
խոսել, ավելի ճիշտ, նա չէր պատասխանում:

-Ու՛Ֆ, Ադե՛լ ջան, հարազատներից ու ընկերներից ոչ
ոք նրա մասին տեղեկություն չունի:

-Հանգի՛ստ եղեք, տիկի՛ն Արաքս, ես մի բան կանեմ,
բայց կարելի՛ է իմանալ, թե ինչի պատճառով են
վիճել:

Լուիզա Բաբայան

-Է՛, Ադել: Մի գիշեր Աշոտին զանգեց ընկերներից մեկն ու ասաց, որ պատերազմի սպառնալիք կա, ու չէն իմանա, թե մոտակա օրերս ինչ կկատարվի: Աբելն էլ մեր մինուճար որդին է, և մենք շատ ենք անհանգստանում նրա համար: Վերջերս էլ հաճախ էր հայրենիքի կարևորության մասին խոսում, վախեցանք, որ կարող է կամավորագրվել, ու որոշեցինք Աբելին մի որոշ ժամանակ դուրս բերել երկրից՝ վտանգից խուսափելու համար: Որպես պատճառ՝ ընտրեցինք Աշոտի առողջական վատ վիճակը, ու երբ իմացանք, որ պատերազմը մոտ է, բեմադրություն կազմակերպեցինք ու շտապ եկանք Ռուսաստան: Մեր գալուց մի քանի օր անց պատերազմ սկսվեց, ու մեր գրույցը լսելով՝ Աբելն ամեն ինչ հասկացավ:

-Այսինքն Աբելն ինձ չի՞ ստել,- համարյա գոռալով Արաքսյայի վրա՝ ասաց Ադելինան:

-Ի՞նչ ստել, Ադելինա՛, ինչ-որ բան կա՞, որ չես ասում:

-Ներեցե՛ք, տիկի՛ն Արաքս,- ասաց Ադելինան ու հեռախոսն անջատեց:

Որտե՞ղ կարող էր գտնել Աբելին: Երկար մտածելուց հետո Ադելինան որոշեց գնալ Աբելի

Միրո Հայրենիք

մտերիմ ընկերոջ՝ Գևորգի մոտ: Մի ժամ անց նրանք հանդիպեցին մոտակա այգիներից մեկում:

-Ա՛դ, ինչ-որ բանա եղել, որ տագնապահար զանգեցիր, ճիշտ ասած ես էլ էի քեզ հետ խոսել ուզում:

-Ի՞նչ պիտի ասեիր:

-Կովե՛լ եք Աբելի հետ:

-Սա ընդամենը մի փոքր վիճարանություն էր, որի մեղավորը ես եմ, առանց եղելությունն իմանալու՝ սխալ բաներ եմ խոսել: Որտեղի՞ց գիտես, հանդիպե՛լ ես Աբելին:

-Այո՛, հանդիպել եմ:

-Աբելի մայրն ասաց, որ զանգել է բոլորին, ու ոչ ոք նորություն չունի:

-Դու երևի մոռանում ես, որ ես հասարակ վարորդի որդի եմ, ու նրանք միշտ էլ ինձ Աբելի ընկերը չեն համարել:

-Պարզ է, լա՛վ, Գև, խնդրում եմ, արա՛գ խոսիր:

-Երկու օր առաջ եմ խոսել հետը, ասաց, որ ծնողները ստել են ու տարել Ռուսաստան, որպեսզի

Լուիզա Բաբայան

պատերազմին չմասնակցի, դու էլ իրեն մեղադրել ես
փախուստի մեջ:

-Աստված իմ,- լաց եղավ Ադելինան:

-Ես չեմ իմացել, որ նրան ստել են, որ Հայաստանում
է, երբ իմացա, շտապեցի քեզ մոտ:

-Արելն ասաց, որ ուզում է մի քանի օր մենակ մնա,
հանգստանա, ի մի բերի մտքերը: Ես էլ չհամառոեցի
ու խոստացա չանհանգստացնել:

-Զանգի՛ր՝ նրան, խնդրո՛ւմ եմ:

-Լա՛վ, եթե պնդում ես,- ասաց Գևորգն ու զանգեց
Արելին. հետախոսն անջատված էր:

-Ոչինչ, մի փոքր ուշ կրկին կփորձենք:

-Արելի հետ հանդիպման ժամանակ նրա մեջ
փոփոխություն նկատեցի, իսկույն հասկացա, որ քո
ձեռքի գործն է:

-Ի՞նչի մասին ես խոսում:

-Մի տեսակ հայրենասիրություն էր սկսել եռալ
երակների մեջ:

Ադելինան ժպտաց՝ հիշելով իր և Արելի զրույցը
Սևանում:

Սիրո հայրենիք

-Ա՛խ, քիչ էր մնում մոռանայի: Այս նամակը Աբելը խնդրել էր, որ երեք օր անց քեզ փոխանցեմ, հիմա ճիշտ ժամանակն է:

-Փաստորեն Աբելը հաշվարկել էր քայլերի հաջորդականությունը, վստահ էր, որ ուշ թե շուտ իմանալու եմ իր՝ Հայաստանում գտնվելու մասին:

-Դեմ չես, եթե հենց հիմա կարդամ,- Ադելինան ագահաբար խլեց Գևորգի ձեռքից ծրարն ու սկսեց կարդալ. «Ի՛մ Ադելինա, եթե դու կարդում ես այս տողերը, վստահ եմ, որ գիտես ամեն բան: Ես չեմ փախել եսասերի նման, որ փրկեմ կյանքս ու խուսափեմ հայրենիքին պարտքս տալուց, այն պաշտպանելուց: Դու պետք է իմանաս, որ իմ համար կյանքիցս թանկ ես, որ իմ համար կյանքից թանկ է այն ամենը, ինչ քո համար սիրելի է, որովհետև դու այն մեկն ես, ով եկավ ու թելադրեց ինձ սիրո բանաձևը, հավատաց, սիրեց ինձ՝ բազմակողմանի թերավորիս: Ասում են՝ մարդիկ կատարյալ չեն լինում, դա ասողները քեզ չեն հանդիպել: Այո՛, իսկապես, դու կատարյալ ես քո բոլոր թերություններով, որոնք այդպես էլ չգտա քո մեջ, թեև այդքան խոսում ես դրանց մասին:

Հենց քեզ համար, հենց իմ մեջ արթնացած հայի պատվի համար, Կարենի համար ես հիմա դիրքերում եմ: Մենք կվերականգնենք

Լուիզա Բաբայան

արդարությունն ու կամրապնդենք մեր երկրի սահմանները: Մաքրի՛ր արցունքներդ, դրանք շատ թանկ են, ուրախ օրերի համար պահիր: Ես գիտեմ, որ քո հավատը մեծ է, դու շարունակիր աղոթել բոլորիս համար, իմ Ադելինա՛: Ծնողներիս կասես, որ ներեն կոպիտ խոսքերիս համար:

Հ.Գ. Հո՛գ տար քո արտասովոր գեղեցիկ սրտի մասին»:

-Ադելինա, ի՞նչ եղավ, խոսի՛ր:

-Երագս . . .

-Ի՞նչ երագ:

-Սա երագ չէր, ես ուղղակի զգում էի, զգում եմ Աբելին մարմնիս ամեն մի բջիջով,- Ադելինան հուսահատ լալիս էր:

-Ադելինա՛, խոսի՛ր կամ էլ տո՛ւր կարդամ:

-Աբելը, Աբելը դիրքերում է:

-Նա չի ծառայել, ի՞նչ գործ ունի դիրքերում, խելքը որտե՛ղ է, չեմ հասկանում:

-Ես հավատում եմ, նրա հետ ամեն ինչ լավ կլինի, նա կվերադառնա: Ես հպարտանում եմ նրանով, մեր միջև եղած սիրով:

-Ադելինա՛, չեմ ուզում կոտորել քեզ, բայց սա հեքիաթ չէ:

-Սա ավելին է, քան պարզապես հեքիաթ, ես վստահ եմ, որ մեր սերը կհաղթի: Գիտես՝ մի պահ կարծում էի, որ ուղղակի հոգնել է ինձնից և նրան պատճառ էր պետք հեռանալու համար, մինչդեռ նա գնացել է կոիվ՝ հանուն մեզ բոլորիս, հանուն իմ հայրենիքի: Երկրումս՝ պատերազմ, սրտումս՝ պատերազմ, ամեն ինչ կտայի, միայն թե գեթ մի պահ Աբելին տեսնեի, գրկեի, ներողություն խնդրեի անտեղի ասված խոսքերիս համար:

Երեկոյան Ադելինան գնաց տուն ու ծնողներին պատմեց ամեն ինչ:

-Շատ սխալ են արել, հասկանում եմ՝ ծնող են, բայց դա արդարացում չի: Ոչ ոք էլ իր երեխայի մահը չի ուզում, բայց որ բոլորս այդպես մտածենք, էլ հայրենիքի տեր չենք լինի,-վրդովված ասաց Ադելինայի հայրը՝ Գարեգինը:

Ծնողները խոսում էին, իսկ Ադելինան խորասուզվել էր իր և Աբելի հիշողությունների մեջ և հանկարծ տեղից վեր թռավ ու գնաց սենյակ, պահարանից հանեց Աբելի տված օրագիրն ու սկսեց կարդալ. «Միշտ մտածել եմ, որ եթե երկու հոգու ճակատագրերը վիճակված են իրար, ապա վաղ թե

Լուիզա Բաբայան

ուշ նրանք հանդիպելու են, թեկուզ
ամենաանսպասելի ձևով: Ու նա վիճակվեց ինձ, և
մենք հանդիպեցինք իրար: Աղջիկ, որ իր հասարակ
պարզությամբ ամենայուրահատուկն էր բոլորի մեջ,
որ գրքի տող էր՝ մուգով ընդգծված, ուր ասվում
է. «Սիրել, սիրվել, հավերժաբար ու անսահման»:

Ու գուցե մի օր իմ հպարտ հոգին
Քեզ սիրել թողնի ու էլ չամաչի:
Ու գուցե մի օր ես-դ պանծալի
Ինձ ներել փորձի ու չհառաչի:
Ու գուցե մի օր նայենք նույն կետին,
Քայլելու համար ընտրենք նույն ուղին:
Ու գուցե մի օր, նույն իղձն ունենանք,
Նույն ցավը կիսենք ու խինդով լցվենք,
Միրով տոգորվենք, անբաժան լինենք:
Երանի՛ կյանքում օրն այդ չուշանա . . .

Իմ բախտը բերել է ու սիրահարվել եմ խելագարի
նման՝ կորցնելով սեփական ես-ս, և դա լավագույնն
էր, որ կարող էր պատահել ինձ հետ: Ու գնալով
սիրուն ընդառաջ՝ հասկացա, որ այն ոչ միայն քեզ
դիմացինի մեջ վերագտնելու, այլև քեզ նրա մեջ
կորցնելու զգացումն է: Մերն այն է, երբ չափից դուրս
անըմբռնելի ձևով սիրում ես նրա սիրտը, որովհետև
այն գիտի՝ ինչպես քեզ սիրել:

Սիրո Օվկիանոս

Ինչու՞ քեզ տեսա ու սիրոս խոցվեց,
Մի հավերժական սիրով այն պատվեց,
Իմ քարե սիրտը հեքիաթով լցվեց,
Դա քո ժպիտն էր, որ ինձ տապալեց:

Քո անմեղ սիրուց կուրացել եմ ես,
Չգիտեմ՝ ինչն է փոխվել աշխարհում,
Բայց միևնույնն է, դեռ քեզ եմ սիրում,
Ես քեզ եմ սիրում, կսիրեմ հավետ:

Տիեզերքն անգամ կունենա մի կետ,
Որտեղ ամեն ինչ կավարտվի գուցե,
Բայց ոչ քո սերը, այն ինձ շատ փոխեց,
Անսահման հույսով, կարոտով լցրեց:

Քո էության մեջ մի անհուն բան կա,
Բայց այն, բնավ, տիեզերքը չէ,
Դա օվկիանոսն է, քո հոգու խորքում,
Որն արտացոլվում է քո ջինջ աչքերում:

Դու սովորեցրիր ինձ՝ որն է սերը,
Բայց ավա՛ղ, դու դա հաստատ չգիտես:
Ինչ էլ որ լինի, չթողնես հանկարծ,
Բանականությունը հաղթի քո սրտին,
Մարդու ուժն իր խելքն է,
Սակայն սիրո մեջ այն կործանիչ է:

Սիրո հայրենիք

Չգիտեմ ինչպես, բայց արբած եմ ես՝
Արբած քո սիրուց:

Դու իմ թառամած հոգու միակ անթառամ սեր,
Իմ հույզերի միակ բացատրանք,
Քամի որ ճախրեմ ամպերից էլ վեր,
Լինեմ անթերի, դու իմ անթերի:

Ես գրում եմ քո սիրո մասին՝ գիտակցելով, որ
բառերը չնչին են զգացածը պատմելու համար, որ
բառերով չես կարող դիմացինին զգացնել տալ
ապրածդ: Չնայած բառերի անարժեքությանը, երբ
դրանք խոսում են սիրո մասին, ես ապրում եմ իմ
բոլոր զգացմունքները քո անունը լսելիս... Աղելիսա՛,
դու ուղղակի մեկը չես, դու միակն ես, միակն ու
անփոխարինելին:

Սիրո համար չկան սահմանափակումներ: Սիրելու
համար պետք չեն պատճառներ: Քեզ մնում է միայն
ստանալ բախտի օրհնությունը, որպեսզի
անձնվիրաբար սիրես մեկին: Գիտակցես, որ գտել
ես մեկին, ում հետ պատրաստ ես մի ողջ կյանք
ապրել, ում հետ դժվարություններն անգամ ժպիտով
կհաղթահարես:

Լուիզա Բաբայան

Քո անունը լսելիս սրտումս հուր է վառվում,
Քո պատկերը տեսնելիս սիրտս արագ է զարկում:

Այնքան եմ ուզում քեզ ամուր գրկել,
Քո շունչը զգալ ու ձայնդ լսել,
Քո մի հայացքից անհետ մոլորվել
Ու քո ժպիտից արբած թափառել:

Նրա աչքերն ասես վառ աստղեր լինեն,
Որ չեն մարում ու վերանում,
Իսկ իմ հոգին դրանց փայլից
Քարանում է, անէանում:

Խոհեր աշնանը

Մեր սիրո աշունը, թող երբեք էլ չավարտվի...

Ադելինայի հետ զբոսնում էինք փողոցում, աշնանային գույները համահունչ էին նրա հագուստի հետ: Տերևները հանդարտիկ իջնում էին՝ ասես քնքշանքով մեզ ողջունելու: Տաք սուրճ գնեցի, ու միասին շարունակեցինք զբոսնել: Նրա հետ երբեք չեմ ձանձրանում, քանի որ նա անհրակյան է, որքան երազը, խորհրդավոր, ինչպես հոգու արվեստը: Չայնն ասես քնարից արձակված թանձր մեղեղի լինի, իսկ ժպիտը՝ դյուրեղեն տեսիլ: Նրա աչքերին նայելով՝ կորցնում եմ ինձ իրականության մեջ ու մարդկային աշխարհն արժեզրկվում է իր ողջ բնույթով, որովհետև աշխարհը լի է ապականությամբ, իսկ նա՝ մաքրությամբ: Ադելինային գտնելն ամենամեծ հաջողությունն էր, նրա սերը՝ ամենաիրական հեքիաթը:

Երանելի են այն մարդիկ, ովքեր կգտնեն սիրո ճշմարիտ բնույթն իրենց սիրելիի մեջ և կպահպանեն անաղարտ սիրո օրենքները՝ լինել հոգատար, նվիրված և ներողամիտ:

Մենք միասին քայլում ենք, ու մեր ճանապարհը չի երբեք չի ավարտվի, բայց այ՛ն ժամանակը...

Լուիզա Բաբայան

Աղելինա՛, երանի՛ կարողանայի կանգնեցնել
ժամանակը՝ քեզ հետ ավելի երկար լինելու համար»:

Աղելինան փակեց օրագիրն ու զգաց, թե ինչպես
են հույզերը տակնուվրա արել իր ներաշխարհը: Էլ
ավելի անտանելի էր սկսել կարոտել Աբելին, ու
սպանում էր նրան անորոշությունը: Աղելինան
խոստացել էր Աբելին, որ ինչ էլ լինի, սպասելու է
նրան և շարունակում էր սպասել, բայց այս անգամ
վերադարձն անկանխատեսելի է:

Օրն օրվա վրա գալիս էր, գնում, բայց Աբելից ոչ մի
նորություն չկար:

Աղելինան ու Գևորգը պայմանավորվեցին ու նորից
նույն վայրում հանդիպեցին:

-Գև, ի՞նչ անենք, ինչպե՞ս կարող ենք նորություն
իմանալ:

-Արի՛, զանգենք թեժ գիծ, տվյալներն ասենք, գոնե
կիմանանք՝ գոհվածների ցուցակում չկա՞:

-Է՛, ես վստահ եմ, որ Աբելը ողջ է, ես զգում եմ
նրան:

-Ների՛ր, Ադե՛լ, բայց քո զգացական
կարողությունները շատ քիչ են,- ասաց Գևորգն ու
զանգահարեց թեժ գիծ:

- Ասե՛ք զինվորի տվյալները:
- Արել Աղաջանյան Աշոտի, 22.04.2000:
- Զոհվածների ցուցակում այդ տվյալներով զինծառայող չկա:
- Փա՛ռք Աստծո, շնորհակալ եմ:
- Տեսար, ասում էի չէ՛:
- Թող ես սխալ լինեմ, դու ճիշտ, բայց Արելս լավ լինի:
- Ապրե՛ս, Գև, որ կողքիս ես:
- Ես երևի միակն եմ, որ ոչինչ չեմ անում,- գլուխը կախեց Գևորգը: Հա՛, ի դեպ Կարենից ի՞նչ կա:
- Կարգին է իր հետ ամեն ինչ, փա՛ռք Աստծո:
- Ես էլ եմ ուզում գնամ սահման, եթե Արելն իր անփորձ վիճակով գնացել է դիրք պահի, ես առավել ևս պարտավոր եմ:
- Ես իրոք չգիտեմ՝ ինչ ասեմ, պատերազմը շատ դաժան է, բայց հանուն հայրենիքի պետք է պայքարել,- ասաց Ադելինան ու գրկեց Գևորգին:
- Արիությունը, շաղակրատանքը, արդարությունը մեր կողմն են: Ուրիշ ի՞նչ է մեզ հարկավոր:
- Գև ջան, դրանք արժեզրկվել են 21-րդ դարում: Մենք կեղծիք ենք շնչում: Հիմա ճշմարիտը նա է, ով ուժեղ է:
- Դա էլ ես ճիշտ ասում:

Երեկոյան իր մոր հետ հայկական ավանդական
տոլմա էր պատրաստում:

-Կարենս տոլմա շատ է սիրում:

-Թփով՝ն ամենասիրելին է:

-Կծու է շատ սիրում,- մեկը մեկին լրացնում էին
Ադելինան ու Գոհարը:

-Ա՛դ, Աբելից նորություն չկա՛:

-Թեժ գիծ ենք զանգահարել, զոհվածների ցուցակում
չկա: Գիտեմ՝ շատ չնչին է, բայց այլ նորություն
չունենք:

-Լավ, այդ տղայի մտքով ի՞նչ է անցել: Կարող է՝
գիտի ֆիլմ է ու պարզապես գնացել է
մասնակցություն ունենալու համար: Նա չի ծառայել,
ինչպե՛ս պիտի գլուխ հանի:

-Ի տարբերություն շատերի՝ նա այնտեղ
ձևականությունների համար չի գնացել, այլ
պատերազմի լրջությունը գիտակցելով՝ մեկնել է
ճակատ՝ մեզ ու մեր երկիրը պաշտպանելու:

Սիրո հայրենիք

-Ես հուսով եմ, որ նրան ոչինչ չի պատահի:

-Ադե՛լ, Գոհա՛ր, շուտ հագնվեք, գնում ենք հիվանդանոց. Կարենին հիվանդանոց են բերել,- խուճապի մատնված՝ սենյակ մտավ Գարեգինը:

-Ի՞նչ, ի՞նչ է եղել տղայիս:

-Վա՛յ, դե արագացրեք, գնանք էլի, ճանապարհին կպատմեմ:

Նրանք արագ շտապեցին մեքենան ու բուրբ շուտ ցանկանում էին հասնել հիվանդանոց՝ Կարենի մոտ:

-Հայրի՛կ, խոսի՛ր, հասկանանք:

-Ադե՛լ ջան, ես էլ շատ բան չգիտեմ, զանգեցին ու ասացին, որ Կարենիս վիրավոր հիվանդանոց են բերել:

Երբ հասան հիվանդանոց, կայծակնային արագությամբ դուրս եկան մեքենայի միջից և վազեցին: Նրանք սրտատրոփ սպասում էին միջանցքում, և կես ժամ անց դուրս եկավ բժիշկն ու ասաց.

-Ձեր զինվորի հետ ամեն ինչ կարգին է:

Լուիզա Բաբայան

-Շնորհակալ եմ, Տե՛ր,-Կարենի ծնողների արտից մի մեծ քար ընկավ, էլ ի՞նչ էր պետք նրանց որդու կյանքից ու առողջությունից բացի:

Ադելինան քայլելով գնաց մի փոքր հեռու: Նրա սրտում անդորր էր տիրել, այդ պահին նրա համար ամենակարևորը եղբայրն էր և Աստծո օրհնությամբ նա լավ էր: «Իսկ որտե՛ղ է Աբելը, արդյոք նա ո՞ղջ է, գուցե քաղցած է կամ ծարավ, հնարավոր է՝ մրսում է», - մտքերը հանգիստ չէին տալիս:

Ադելինան հիշեց իր և Աբելի հետ անցկացրած պահերը, ապագայի պլաններն ու դրանք կասեցրած պատերազմը:

-Աղջի՛կս, Կարենը պալատում է, չե՛ս գալիս:

-Իհարկե, գալիս եմ, գնացի՛նք:

Պալատ մտնելուն պես Կարենի մայրը բղավեց:

-Տղե՛ս, չես պատկերացնի՝ որքան ուրախ եմ, որ տեսնում եմ քեզ, լա՛վ ես, հո ցավող տեղ չունե՛ս:

-Լավ եմ, մա՛մ ջան, մեջքս է մի քիչ ցավում, ձեռքս եմ կոտրել, բայց շուտ կապաքինվեմ, դուք ձեզնից պատմեք:

-Չայնդ էլ է քաշված, տղե՛ս:

-Մա՛մ ջան, ամեն ինչ լավ է:

Ադելինան, որ արցունքներն աչքերին հետևում էր խոսակցությանը, միջամտեց.

-Կարոտել եմ քեզ, Կա՛ր,- գնաց ու գրկեց եղբորը:

-Ես էլ քեզ, իմ սիրուն Ադել, իմ բացակայության ընթացքում քեզ չեն նեղացրել չե՞:

-Չե՛, հանգի՛ստ եղիր, Կարե՛ն:

-Հա ջան:

-Գիտեմ՝ ճիշտ չի քեզ հիմա նման հարցեր տալ, բայց կպատմես՝ ինչ էր կատարվում սահմանում:

-Ադե՛լ, դե վերջացրու, դրա ժամանակը չի, թող հիմա տղես հանգստանա, հետո առանձին կխոսեք,- ասաց Գարեգինը:

-Ադե՛լ, դու հայրիկիդ հետ գնա տուն, ես կմնամ հիվանդանոցում Կարենի հետ:

-Առավոտ գալու եմ, Կա՛ր, ու պիտի խոսենք:

-Լա՛վ, քաղցրս,-Ադելինան համբուրեց մորն ու եղբորը ու հոր հետ գնաց տուն:

Ամբողջ ճանապարհին ուրախության և տխրության միմիկաներ կարելի էր նկատել

Լուիզա Բաբայան

Աղելինայի դեմքին: Ուրախ էր, որ եղբոր հետ ամեն ինչ կարգին է և տխուր, որ լուր չունի Աբելից: Նրա խառը հոգեվիճակը նկատել էր հայրը, և երբ վերադարձան տուն, հարցրեց.

-Աղջի՛կս, տեսնում եմ, որ լավ չես, խոսի՛ր ինձ հետ:

-Հայրի՛կ, Կարենին տեսելուց հետո աշխարհն իմն է, բայց Աբելից լուր չունեմ, ու աշխարհս դատարկ է:

-Հասկանում եմ, բայց դու ուժեղ ես, ի՛մ աղջիկ, հավատա՛, սպասի՛ր:

-Ամեն օր արթնանում եմ նրա մասին լուր իմանալու հույսով, բայց անօգուտ:

-Անօգուտ չի, քանի դեռ օրդ նրանով է սկսվում, քանի ինքդ զգում ես նրա գոյությունը:

-Ճիշտ է, բայց ախր հույսերը կարծես ինքնախաբեության դասեր լինեն: Հասկանում ես, հայրի՛կ, ես ուզում եմ իրապաշտ լինել, կյանքը չի կարող մեր ուզածով ընթանալ, ճակատագիրն է թելադրում մեր կյանքի սցենարը:

-Դա չի նշանակում, որ պետք է մտածես, թե ճակատագիրը վատ սցենար է գրել քեզ համար: Ավելորդ անհանգստությունն ու երևակայությունից բխած մտքերը խանգարելու են քեզ: Գնա՛,

Միրո Հայրենիք

թուլացի՛ր, մտածի՛ր, որ քեզ համար ամենալավն է
նախատեսված, ամեն ինչ լինելու է այնպես, ինչպես
որ պետք է:

-Շնորհակալ եմ, հայրի՛կ:

-Գնա՛, աղջի՛կս, եթե ուզում ես, լա՛ց եղիր: Մեր
արցունքները ցավից են առաջանում, բայց և
ցավազրկող հատկություն ունեն:

-Միրում եմ քեզ , - Ադելինան գրկեց հորն ու գնաց
քնելու, բայց քնելու համար մտքերն անսպառ էին,
դրանցից առաջացող ցավը՝ ուժգին, իսկ
արցունքները՝ ցավազրկող:

«Կան ժամանակներ, որ երազելը սպանիչ է
դառնում: Ես այդ ժամանակներն եմ ապրում.
Երազում եմ, որ առնեմ կարոտս քեզնից, հագենամ
քո ներկայությունից, քո ձայնը լսելու ցանկությունից:
Դու երազանքի, կյանքի իմաստ ես»:

Մտատանջող գիշերվանից հետո Ադելինան
արթնացավ և շտապեց հիվանդանոց:

-Հե՛յ, ես եկա, եղբորս համար իր սիրելի
ուտեստներն եմ բերել:

-Իմ քույրն ուրիշ է:

-Աղջ՛կս, իսկ հայրդ ու՞ր է:

Լուիզա Բաբայան

-Չգիտեմ, մա՛մ, ես որ արթնացա, տանը չէր, մենակ եմ եկել:

-Մա՛մ , դու՛րս արի, մի քիչ ցրվի, ես էլ Ադելի հետ առանձին գրուցեմ:

-Լա՛վ, եթե բան պետք լինի, գանգեք:

-Դե՛, քո՛յր ջան, խոսի՛ր, ինչո՛ւ ես մի տեսակ:

-Աբելը դիրքերում է, ու ոչ մի տեղեկություն չունեմ:

-Աբե՛լը, նա բանակ չի գնացել, ինչո՛ւ է կամավորագրվել:

-Աբելի հայրը ասել էր, որ իրեն լավ չի զգում ու Աբելին երկրից դուրս էր բերել, որովհետև գիտեր մոտալուտ պատերազմի մասին: Աբելն էլ հետո իմացել է դրա մասին, վերադարձել Հայաստան ու կամավորագրվել:

-Ո՛վ է քեզ ասել:

-Մայրն էլ գանգել, մտածում էր՝ Աբելից տեղեկություն կիմանամ, բայց անգամ չգիտեի, որ Հայաստան է վերադարձել, Գևորգից եմ իմացել:

-Ա՛դ, քեզ սփոփող ոչինչ չեմ կարող ասել, վիճակն իրոք շատ բարդ է սահմանին, ես մազով եմ փրկվել:

-Դու կոտրում ես ինձ, Կարեն՛:

-Դա է ճշմարտությունը, Ադի՛, բայց շատ մի՛ նեղարտիր:

-Երանի կյանքում ամեն բան խաղաղ լիներ՝ երկիրը, մտքերը, հոգին:

-Մարտի դաշտում շատերը կորցրեցին իրենց ոտքերը, ձեռքերը, տեսողությունը, լսողությունը, խոսելու կարողությունը:

-Այնքա՛ն ցավալի է:

-Դա նրանց համար է ցավալի, նրանց համար է դժվար, որ այդ վիճակում հայտնվելուց հետո հասկանում են, որ էլ առաջվա նման սիրված չեն, ազատ չեն, որ հոգնեցրել են՝ մի բաժակ ջուր խնդրելով կամ հազար ու մի այլ հարցով դիմելով: Դու պատրա՛ստ ես, Ադելինա՛, նրան ընդունել, տանել նրա բոլոր հոգսերն ու մեղմացնել նրա ցավը:

-Ես սիրում եմ նրան, Կարեն՛ն, դրանք լոկ խոսքեր չեն: Ես պատրաստ եմ հանուն նրա ամեն բանի, միայն թե նա կողքիս լինի:

-Եթե նույնիսկ ստիպված լինես ողջ կյանքում նրան խնամել, կերակրել, պատմել գեղեցիկ տեսարանի մասին, փորձել հասկանալ նրան, երբ նա լռում է, կամ հարյուր անգամ բացատրել, թե խոսքդ ինչի մասին է, պատրա՛ստ ես լինել նրա հետ:

Լուիզա Բաբայան

-Ես թույլ աղջիկ չեմ ու պատրաստ եմ լինել նրա կողքին, հոգ տանել նրա մասին, անկախ ամեն ինչից:

Սենյակի դուռը բացվեց ու խուճապահար ներս մտավ Գոհարը .

-Աղելինա՛, հայրդ էր գանգել, շտապի՛ր տուն, քեզ հետ կարևոր խոսելու բան ունի:

Առանց երկար-բարակ հարցեր տալու՝ Աղելինան շտապեց տուն: Երբ հասավ տուն, նկատեց հոր մոայլ դեմքը:

-Հայրի՛կ, ի՞նչ է պատահել, ինչու՞ ես խոժոռվել:

-Աղջի՛կս, երեկվա խոսակցությունից հետո, գնացի ու ողջ կապերս օգտագործեցի Արելի մասին տեղեկություն ունենալու համար:

-Հետո, ինչպե՞ս է Արելը:

-Աղջի՛կս, Արելը...Արելը մահացել է:

Աղելինան ուշագնաց եղավ, իսկ երբ արթնացավ, հիվանդանոցում էր:

-Արե՛լ, չէ՛, չի կարող պատահել, հաստատ շփոթմունք է, նա չի կարող մեռնել, ես սիրում եմ նրան:

Սիրո հայրենիք

Ադելինան նմանվել էր ծայրաստիճան մուլագարի, և ո՞վ չէր խելագարվի նման լուրն իմանալուց հետո: Բժիշկները նրան հանգստացնող դեղեր ներարկեցին, որոնք կարճ ժամանակ անց իրանց ազդեցություն ունեցան:

Ադելինան լուռ էր, հայացքը հառել էր մի կետի.

-Դու վստա՞հ ես, հայրի՛կ, որ Աբելն էլ չկա:

-Վստահ եմ, ձեռքին այն ժամացույցն էր, որ հատուկ նրա համար էինք պատրաստել տվել:

-Խնդրո՞ւմ եմ, ինձ մենա՛կ թողեք, գնացե՛ք,-
Ադելինան լուռ արտասվում էր ու խոսում ինքն իր հետ.

-Աբե՛լ, դու կաս, դու խոստացել ես, որ միասին ենք լինելու մինչև մահ, ես սիրում եմ քեզ, Աբե՛լ, կյանքիցս շատ, առանց պատճառ, անսահման: Դու չէիր կարող ինձ մենակ թողնել, ախր մենք սիրում ենք իրար ամենախիրական սիրով:

Սենյակը լցվել էր գոռոցներով, արցունքներով:
Ադելինան կորցրել էր մեկին, ով ամենաթանկն էր իր համար, կորցրել էր իր սերը, բայց նրանց կապվածությունն ավելին էր, քան սերը, ավելի գորեղ, քան կարելի էր նույնիսկ երագել:

Չհաշտվել իրականության հետ, չհամակերպվել այն մտքին, որ նա այլևս չկա, որ այլևս ձեռքդ չի բռնի, կողքիդ չի կանգնի ու իր ջերմությամբ քեզ չի կլանի: Նա կար, բայց ջնջվեց նրա գոյությունը, սահմանափակվեցին նրա հետ կերտվող հիշողությունները, կանգ առավ ժամանակը, կյանքը կորցրեց իր իմաստն ու իրեն իմաստ տվողին՝ Աբելին:

Մի քանի օր էր Ադելինան ոչինչ չէր ուտում, արցունքները քարացել էին աչքերին: Կտրվում էր իրականությունից, մտքերով տեղափոխվում անցյալ, ուր մենակ էին իրենց հավերժական սիրո աշխարհում: Հիշում էր Աբելի խոսքերը. «Դու մեկն ես, առանց որի արժե չապրել»: Ի՞նչ աներ Ադելինան, չապրե՞ր: «Մտքումս ամենաշատը քո մասին եմ բարձրաձայնում», - ի՞նչ աներ Ադելինան, ինչպե՞ս ստիպեր մտքերին չեզոքանալ:

Ադելինայի դեմքին հուշերից մեղմ ժպիտ էր առաջանում, հետո երբ վերադառնում էր իրականություն, խելագարվում էր, անիծում կյանքը, բայց միևնույն է, սրտից չէր կարողանում դուրս բերել ցավը, չէր հավատում, չէր ուզում հավատալ: Միրտը քարացել էր, բայց շարունակում էր սիրել: Մոլեգնում էր այն մտքից, որ վիճակված է իրեն մնալ առանց սիրո, որ կորցրել էր միակին:

Միրո Հայրենիք

Անգոր եք, մարդի՛կ, հասկանալու: Շատերը չեն լսի,
շատերը կլսեն, բայց չեն հասկանա, ոմանք
կձնացնեն, թե ցավում են, ոմանք էլ գուցե իրոք
կափսոսան, բայց դարձյալ ամեն ոք կապրի այնպես,
ասես ոչինչ էլ չի եղել: Ցավը կմնա զգացողի սրտում
ու ողջ կյանքում, իսկ մենք կշարունակենք ապրել,
ապրել...

Կյանքը ծննդից մինչև մահն ընկած ճանապարհն է,
որ պետք է անցնենք տևական
ժամանակահատվածում: Այն բաղկացած է
բազմաթիվ արգելքներից: Շատերը ճանապարհի
սկզբից հանձնվում են, ոմանք միայն ճանապարհի
կեսն են անցնում, և քչերին է բախտ վիճակվում
հասնել վերջին: Այո՛, մարդիկ, դեռ չծնված,
մահանում են, ենթարկվում դժբախտ
պատահարների, զոհվում, պատերազմում կամ էլ
ուղղակի ծերանում: Թե ինչքան կապրենք, գիտի
միայն ամենակարող Աստված, բայց թե ինչպես
կապրենք, դա կարող ենք որոշել ինքներս: Պետք է
ուղղակի հասկանալ, որ կյանքը ինքնին մի պահ է և
ամեն վայրկյանն ապրել այնպես, ասես վերջինն է:

Հերթական գլորվող օրերից մեկն էր: Երկրում
պատերազմը շարունակվում էր, իսկ Ադելինան
կարծես տանուլ էր տալիս իր ներքին աշխարհի
102

Լուիզա Բաբայան

պատերազմը: Գրեթե միշտ սենյակում փակված էր, ոչ ոքի հետ խոսել չէր ցանկանում:

-Աղե՛լ, Գևորգն է եկել, ուզում է հրաժեշտ տալ, որ մեկնի ճակատ,- սենյակի դուռը ծեծեց Կարենը:

-Թող գա,- լսվեց դռան հակառակ կողմից:

Գևորգը ներս մտավ, դեմքին որևէ արտահայտություն չկար:

-Ողջո՛ւյն, Աղե՛լ, գիտեմ, որ խոսելու տրամադրություն չունես: Նորությունը, որ իմացանք, շատ բան փոխեց բոլորիս կյանքում, եթե արժե սա կյանք համարել: Մեկնելուց առաջ պարզապես ցանկացա քեզ հրաժեշտ տալ ու խոստանալ, որ կլուծեմ Արելի վրեժը:

-Շնորհակալ եմ, Գև՝ մեր կողքին լինելու համար, խնդրում եմ՝ գոնե դու անփորձանք վերադարձիր:

Գևորգը գրկեց, հրաժեշտ տվեց Աղելինային ու Կարենին և հեռացավ:

-Աղե՛լ, կարո՞ղ եմ խոսել հետո, ինձ համար ցավոտ է քեզ այս վիճակում տեսնել,- հարցրեց Կարենը:

-Խոսքերով չես կարող բուժել հոգուս վերքերը, դրանք սպիանալու են ու մնան ողջ կյանքում:

Միրո Հայրենիք

Մի քանի բույս անց Կարենը սկսեց երգել .

-Երազ իմ երկիր հայրենի,
Հոգսերդ շատ, հույսդ մեծ,
Քարքարոտ երկիր:

-Ես մի բունն եմ քո հողի,
Ես մի ծիլն եմ քո արտի,
Ես մի թերթն եմ քո ծաղկի,
Հայրենի՛ երկիր,

Հայաստա՛ն,- լաց լինելով՝ շարունակեց Ադելինան:

-Պետք չէ հայրենիք սպասել օտարից և
ճակատագրից, եթե դա մեր արյունով պաշտպանելու
չափ հայրենասեր չենք,- օդում Նժդեհի խոսքերի
վերջին հնչյուններն էին թևածում, իսկ նրանք
հայացքները հառել էին մի կետի, ուր մտքի ճամփով
հայրենիքն էին փնտրում, հայրենիք էին սիրում ու
պաշտպանում:

Մի քանի բույս անց դուռը թակեցին, հավանաբար
նրանց ծնողներն էին: Դուրս էին եկել տնից՝ առանց
տեղյակ պահելու: Կարենը գնաց դուռը բացելու և
անակնկալի եկավ՝ տեսնելով Աբելի ծնողներին:

-Բարև ձեզ,- ասաց Կարենը, բայց նրան
անպատասխան թողնելով՝ Աբելի ծնողներն
առաջացան հյուրասենյակ:

Լուիզա Բաբայան

Աղելինան, տեսնելով նրանց, տեղից վեր թռավ, լեզուն պապանձվեց, բայց Կարենը գնաց, բռնեց քրոջ ձեռքն ու իր հայացքով սիրտը ետ բերեց: Աբելի հայրն ու մայրը նստեցին նրանց դիմաց: Մթնոլորտը լարված էր, Աղելինան հազիվ էր գսպում արցունքները:

-Պատմե՛ք ամեն ինչ, մենք ուզում ենք իմանալ բոլոր մանրամասները:

Այդ ընթացքում ներս մտան նաև Աղելինայի հայրն ու մայրը:

-Աշո՛տ, տղայիդ՝ Աբելի դին գտել են անճանաչելի վիճակում,- ասաց Գարեգինը:

Գնաց պահարանից վերցրեց մի ժամացույց ու հարցրեց.

-Ծանո՞թ է:

-Հա՛, միշտ Աբելիս ձեռքին էր,- սկսեց լաց լինել Արաքսյան:

-Զեմ հավատում, որ տղես էլ չկա: Ես եմ մեղավոր, եթե չստեի նրան, ամեն ինչ գուցե այլ կերպ կլիներ:

-Ոչ մի բան էլ այլ կերպ չէր լինի: Այս ամեն ինչի մեղավորը Աղելինան է, որովհետև Աբելի ուղեղը լցրեց հայրենասիրական անհեթեթ գաղափարներով:

Միրո Հայրենիք

Իսկ հիմա գո՞հ ես, Ադելինա՛, նա հավերժ դարձավ
հայրենիքիդ:

-Տիկի՛ն Արաքսյա,- փորձեց սաստել Կարենը:

-Լռի՛ր, հայրենիք, հայրենիք, իմ որդուց թանկ չէր ձեր
հայրենիքը:

-Հայրենիքս ինձ համար կարևոր էր, բայց ոչ առավել
քան Աբելը, երդվում եմ,- լաց լինելով՝ ասաց
Ադելինան:

-Քո երդումը գին չունի, դու՛ ես մեղավոր, լսու՛մ ես,
Աբելը քո պատճառով է մահացել:

Ցավը, որ պատճառեց Աբելի մայրն իր խոսքերով,
անտանելի էր: Ադելինան, լաց լինելով, վազում էր:
Դրսում ցուրտ էր, բայց այդ ցուրտն արդեն հաճելի
չէր, քանի որ սառեցնում էր մրսած հոգով մարմինը:
Աբելն էլ չկար, որ ջերմացներ:

-Մի՞թե ինձ կարելի էր մեղադրել սիրածս տղայի
մահվան մեջ, մի մարդու, ում համար սեփական
կյանքս էլ առանց վայրկյան անգամ մտածելու
կտայի: Աբե՛լ , երդվում եմ, ես քեզ բոլորից, ամենից
շատն եմ սիրել: Եվ իրոք, ու՛մ է պետք հայրենիքը,
որտեղ ես ապրելու եմ առանց քեզ: Այս հայրենիքը
լոկ հայրենիք չէր ինձ համար հայի, այն հայրենիքն
էր իմ ու քո սիրո:

Լուիզա Բաբայան

Ադելինային գտան ծառի տակ նստած,
ամբողջովին թրջված էր, սառել էին սիրտը, հոգին և
մարմինը: Նրան տարան տուն, թեյ տվեցին,
պառկեցրին տաք անկողնում:

Ողջ գիշեր Կարենը Ադելինայի կողքին էր:
Ադելինան դողում էր, շուրթերից պարբերաբար
հնչում էր. «Աբե՛լ...Աբե՛լ», սենյակը վիշտ, կարոտ,
կարեկցանք էր շնչում: Գիշերն ինքն էլ չհասկացավ,
թե ինչպես լուսացավ:

Առավոտը մռայլ էր ու չսպասված: Քամին սուլում
էր ահագնաբար՝ կարծես մարդկանց պատմելով
սպասվելիք վտանգի մասին: Մարդկանց հոգիներում
մերթընդմերթ լույսերն էին մարում, խավար էր
գոյանում ու կրծում նրանց դառնացած հոգիները:
Ադելինան այդ օրը ասես ստիպված արթնացավ:
Ցանկանում էր դուրս գալ ննջասենյակից, երբ
Կարենի գոռոցը լսեց.

-Չեմ հավատում, ես չպետք է գայի, պիտի մնայի ու
պայքարեի մինչև մեռնելս:

-Տղա՛ս, դու ոչինչ փոխել չէիր կարող, հնարավոր
ամեն բան արել ես:

Միրո Հայրենիք

-Մա՛մ, դու չես հասկանում, արյունը մեջս ետում է, մի ողջ թուրքի բանակ կկոտորեմ, բայց չեմ հովանա, մա՛մ:

-Ի՞նչ է պատահել , -սենյակից դուրս եկավ Ադելինան:

-Ադե՛լ ջան, գնա՛. պառկի՛ր, առանց այդ էլ քեզ լավ չես զգում:

-Կարե՛ն, դու խոսիր:

-Ադե՛լ, պատերազմն ավարտվեց:

-Այդ դեպքում ինչո՞ւ ես բարկացած:

-Արցախից զգալի տարածքներ ենք հանձնել:

Ադելինան լաց եղավ .

-Ինչո՞ւ է իմ կյանքն այդքան դաժան, նախ՝ սիրածս տղայի մահը, հիմա էլ՝ Արցախս:

-Ես էլ եմ բարկացած, բայց ամեն դեպքում մայրիկը ճիշտ է. ոչինչ էլ փոխել չենք կարող:

-Ճիշտ եք, մենք ոչինչ փոխել չենք կարող, բայց շատերը իրենց քմահաճության պատճառով փոխեցին մեր ճակատագրերը:

Երեկոյան Ադելինան դուրս եկավ զբոսնելու՝ կարծելով, որ աշնանային մեղմ քամին կփարվի իրեն

Լուիզա Բաբայան

և կփարատի հույզերը: Բայց ամեն քայլի հետ մի նոր հիշողություն էր արթնանում, հիշեցում՝ անավարտ սիրո ու չստացված ապագայի մասին:

Մի գույգի տեսավ՝ ծառի տակ նստած: Տղան կարդում էր աղջկա համար, իսկ աղջիկը հիացմունքով նայում էր նրան՝ մոռանալով գրքի մասին: Հիշեց իրեն ու Աբելին, աստղազարդ գիշերն ու սիրո խոստումները, հիշեց, թե ինչպես Աբելը խոստացավ հիշողության օրագիր պահել, պատմել իրենց սիրո մասին աշխարհի բոլոր լեզուներով, բայց միակ հուշը հիմա օրագիրն էր, վերջին խոսքը, որ լսել էր Աբելից՝ «կներես»-ը:

«Այդ դու՛ ինձ ներիր, Աբե՛լ, ների՛ր ինձ, խնդրո՛ւմ եմ: Գիտես, Աբե՛լ, թեև կողքիս չես ,բայց միննույնն է, ապրում ես ինձ հետ կյանքիս բոլոր վայրկյաններում: Կարոտն ուղղակի անտանելի է, գիտակցումը, որ կյանքն առանց քեզ է շարունակվում՝ անընդունելի: Ու չնայած այս ամենին՝ ես քեզ սպասում եմ ու վստահ եմ, որ կգաս» . . .

«Աբելի հոգեհանգստին ներկա գտնվել չկարողացա, վախեցա չդիմադրել ցավին: Ինձ ասել էին, որ Աբելի դին անճանաչելի վիճակում են գտել ու միայն ձեռքի ժամացույցից ու գրպանի նամակից են կարողացել պարզել ինքնությունը: Բայց թե ինչ նամակ էր, այդպես էլ չիմացա, որովհետև Աբելի մայրը խզել էր իմ հետ կապերը, ասել էր, որ մոռանամ իրենց ընտանիքը: Համենայնդեպս գիտեմ մի բան, որ այլևս լաց չեմ լինելու, այլ ապրելու եմ իմ և նրա փոխարեն, որ նայի վերևից ու հպարտանա ինձնով, իսկ ես հպարտանում եմ նրանով՝ իմ քաջ հերոսով»,-

Ադելինան փակեց իր և Աբելի հիշողության օրագիրը, դրեց պայուսակն ու վերցնելով ճամպրուկը՝ հրաժեշտ տվեց բոլորին: Բակում նրան սպասում էր Կարենը: Ադելինան նստեց մեքենան ու շարժվեցին դեպի օդանավակայան: Այո՛, Ադելինան որոշել էր նոր կյանք սկսել, իսկ Հայաստանում մթնոլորտը ճնշում էր նրան: Այդ պատճառով որոշել էր մեկնել ԱՄՆ՝ աշխատելու, կայանալու և իր առջև նպատակ էր դրել, որ էական հաջողությունների հասնելուց հետո կվերադառնա Հայաստան և օգտակար կլինի ազգին ու հայրենիքին, իր և Աբելի սիրո հայրենիքին:

-Ադել՛, կարծում եմ, որ երբ տղաս ծնվի, բոլորով կգանք քեզ մոտ, մենակ չենք թողնի:

Լուիզա Բաբայան

-Իմ հոգատար եղբայր, ժամանակն է ընդունելու, որ ես այլևս երեխա չեմ, ու թող տղադ իր հայրենիքում մեծանա:

-Ուրեմն հորաքույրը պիտի խոստանա, որ շուտ կվերադառնա:

-Բոստատում եմ: Այդ աշխատանքը շատ պահանջված է ու եթե ուշանամ, այն ձեռքիցս բաց կթողնեմ, դրա համար չեմ կարող սպասել մինչև երեխադ ծնվի: Անարդար է չէ՞, դու այդքան հոգատար եղբայր ես, իսկ ես չափից դուրս էգոհստ քույր:

-Այդպես մի՛ խոսիր, ամեն ինչ կարգին է, ես քեզ հասկանում եմ, դու միայն քեզ լա՛վ նայիր: Դժվար է լինելու, բայց դու չհանձնվես, ինչ էլ լինի, հասիր նպատակիդ, դա շատ կարևոր է: Ու մի բան էլ, մի՛շտ հիշիր, որ Հայաստանում քեզ աշխարհի չափ սիրող եղբայր ունես:

-Դու՛ էլ հիշիր, որ քեզ տիեզերքի չափ սիրող քույր ունես:

-Բոստանում եմ, ի դեպ, այսօր 20 ռազմագերիներ վերադարձել են Հայաստան:

-Է՛հ, չգիտեմ՝ ուրախանամ, որ վերադարձել են, թե լաց լինեմ, որ այդ ֆաշիստների հետ են եղել ու ինչերի միջով ասես որ չեն անցել :

-Իրենք իրենց պատիժը կստանան՝ մեր ազգի հետ այսպես վարվելու համար, եթե ոչ երկրային կյանքում, ապա երկնային կյանքում դա կլինի հաստատ: Դե չէ՞ որ երկնային կյանքում կապ չունի, որ դու ՆԱՏՕ-ի անդամ ես, նավթ ունես ու էլի նման բաներ:

-Ճիշտ ես, ինձ միայն այդ միտքն է հանգիստ տալիս, որ ի վերջո պատժվելու են: Ա՛խ, գեղեցիկ է Երևանս, չեմ պատկերացնում, թե ոնց եմ դիմանալու առանց իմ հարազատ փողոցների, քաղաքների, օդ ու ջրի:

-Ժամանակի ընթացքում կհամակերպվես:

Կես ժամ անց նրանք հասան Զվարթնոց օդանավակայան: Օդանավակայանում Ադելինան ու Կարենը հրաժեշտ տվեցին իրար: Ադելինան շնորհակալություն հայտնեց Կարենին ուղեկցելու համար, բայց խնդրեց, որ իրեն մենակ թողնի՝ ասելով, որ ցանկանում է մինչև ԱՄՆ-ը մեկնելը միայնակ մնալ. Կարենն էլ չմերժեց:

Թռիչքի ժամը մոտ էր, և Ադելինան որոշեց գնալ ինքնաթիռի կայանման վայր: Նա չէր ցանկանում հեռանալ հայրենիքից, այլ ցանկանում էր փախչել ճշող իրականությունից: Նրա քայլերի հաճախականությունը սկսում էր աստիճանաբար նվազել, և հանկարծ հեռվից մի ծանոթ ձայն գոչեց.

Լուիզա Բաբայան

-Ինչ-որ մեկն ասում էր, որ երբեք չի հեռանա այն դրախտային օրրանից, որին մեկ բառով Հայաստան են ասում:

Ադելինայի սիրտը արագ բաբախեց, մարմնով սարսուռ անցավ: Դա իր խոսքերն էր, որ ասել էր Աբելին, իսկ ձայնը . . .

Ադելինան շրջվեց ու լույսի արագությամբ վազեց Աբելի գիրկը: Այնքան ամուր էր գրկել նրան, որ քիչ էր մնում խեղդեր:

-Ասա՛, որ սա երագ չի, ասա՛, որ դու ես, Աբե՛լ:

-Ես եմ, Ադե՛լ,- ասաց Աբելն ու իր գիրկն առավ Ադելինային:

Երկար ժամանակ Ադելինան, Աբելին պինդ գրկած, լաց էր լինում:

-Աբե՛լ, ես սիրում եմ քեզ, ների՛ր ինձ, խնդրո՛ւմ եմ: Ես շատ եմ տառապել, խելագարվել էի քո կարոտից:

-Ադե՛լ, ի՛մ աղջիկ, ամեն ինչ կարգին է, մենք միասին ենք լինելու միշտ, ինչպես որ խոստացել էի:

-Ուրախությունից մեռնել եմ ուզում:

-Մեռնե՛լ,- ծիծաղեց Աբելը, դու դա չես տեսել, Ադե՛լ, բայց երբ մեր սերը խոսեց, մահը խոնարհվեց:

Սիրո հայրենիք

-Աբել, ես այնքան երջանիկ եմ, ինձ թվում է՝ երազ է, շուտով կարթնանամ ու նորից հուսախաբ կլինեմ:

-Ո՛չ, սիրելի՛ս, սա կատարյալ իրականություն է: Հրաշքներն իրականանում են, պարզապես հավատալ է պետք:

-Ուղղակի լինելդ եմ սիրում, քեզ եմ սիրում, քո տեսակը, բնավորությունդ, որին համաձայն՝ փորձում ես կատարյալ լինել իմ ես-ի համար, չնայած այսպես թե այնպես վաղուց ես հատել կատարելության սահմանը,- Ադելինան ժպտաց ու էլ ավելի ամուր գրկեց Աբելին:

-Այդ դու ես ինձ կատարյալ դարձրել, Ադելինա՛, շարունակի՛ր ժպտալ, խնդրո՛ւմ եմ. քո ժպիտից ուղեղումս էնդորֆիններ են արտադրվում:

-Արի շուտ տուն գնանք ու պատմի՛ր ինձ ամեն բան:

Ամբողջ ճանապարհին բարձրաձայն լռություն էր: Ադելինայի հոգում այնպիսի հաճելի հանգստություն էր իջել, կարծես այդքան ժամանակ սարսափելի երազ էր տեսնում, իսկ հիմա արթնացել է, և ամեն բան կարգին է:

-Իմ հիվանդություններն ու ցավերը քո մասին հիշողություններով էին բուժվում: Դու իմ ուժի միակ աղբյուրն ես, Ադելի՛ս, երբ փորձում եմ

հուսահատվել, տրտմել, բավական է հիշեմ քո գոյության մասին, և կյանքիս պայքարը կդառնա հաճելի, տխրությունս՝ անտեղի: Ո՛վ ես դու, Աստված քեզ սիրի:

-Դու ամենալավը գիտես, թե ով եմ ես, Արե՛լ, այլևս թող մեզ հիվանդության ու ցավի, կարոտի ու սպասման բաժին չհասնի:

Երբ հասան տուն, բոլորը շոկի ենթարկվեցին: Կարկամել էին, և ոչ ոք խոսել չէր կարողանում: Մի որոշ ժամանակ անց, Կարենը, խախտելով այդ լռությունը, ասաց.

-Արե՛լ, բոլորը կարծում էին, որ մահացել ես, հոգեհանգիստդ է եղել: Քո դին գտել էին անճանաչելի վիճակում ժամացույցի ու նամակի հետ:

-Երկար պատմություն է, ուստի զինվեք համբերությամբ:

-Խոսի՛ր, ցավդ տանեմ,- ասաց Գարեգինը:

-Երբ գնացինք Ռուսաստան, իմացա, որ հայրս ստել է ինձ: Վիճեցի նրա հետ ու վերադարձա Հայաստան, հանդիպեցի Գևորգի հետ ու գնացի՝ կամավորագրվելու: Քանի որ գենքից օգտվել ու տեղանքում կողմնորոշվել գիտեի, ինձ նույնպես կամավորագրեցին: Կովի դաշտում շատ ընկերներ

Միրո Հայրենիք

կորցրեցի, թշնամին անգուր էր ու գազազած: Մի տղա կար, Գեղամ էր անունը, գիտեր, որ ռազմական պատրաստվածություն չունեմ և ամեն գնով օգնում էր ինձ: Ժամացույցն ու նամակը տվել էի նրան, որ եթե ինձ հետ ինչ-որ բան պատահի, իսկ նրան հաջողվի ողջ մնալ, փոխանցի ձեզ: Թեժ մարտերից մեկի ժամանակ նա զոհվեց: Ես ու տղաներից ոմանք հայտնվեցինք շրջափակման մեջ և գերի ընկանք: Բարեբախտաբար ես արդեն տանն եմ ու ամեն բան ավելի բարի կլինի, եթե մեր ջանքերն ուղղենք մյուս գերիներին հայրենիք վերադարձնելու մեջ:

-Իսկապես, չգիտեմ՝ ինչ ասեմ, շոկի մեջ եմ, Արե՛՛լ ջան, կարևորը հիմա մեր հետ ես , - ասաց տիկին Գոհարը:

-Ծնողներիդ տեսե՛՛լ ես:

-Հայաստանու՛մ են:

-Այո՛, մեր տուն էին եկել, ճիշտն ասած, մեր հանդիպումը այդքան էլ հաջող չանցավ, բայց հիմա ամեն ինչ լավ է:

-Ես չգիտեմ՝ ինչ մոտեցում ցուցաբերեմ: Նրանք գիտեն, որ իրենց տղան զոհված է, մեկ էլ հայտնվում եմ ես ու կաթվածահար անում:

Լուիզա Բաբայան

-Լավ, սպասեք, դա դեռ կորոշենք, Արեվի համար մեծ սեղան բաց արեք, պիտի նշենք մեր եղբոր վերածնունդը:

Ադելինան իր մոր հետ գնաց խոհանոց՝ պատրաստություն տեսնելու:

-Արե՛լ, չես պատկերացնի, թե Ադելինան որքան է տառապել, քո վերադարձը անգուգական հրաշք էր:

-Ես խոստացել էի նրան, որ մեր սերը կհաղթի, որ միշտ միասին կլինենք, և իրավունք չունեի խոստումս դրժելու:

-Է՛հ, էս ի՞նչ ցավ էր մեր ժողովրդի գլխին,- ասաց Գարեգինը:

-Պատերազմը մարդուն ֆիզիկապես և հոգեպես ճնշող ամենաուժեղ գործոնն է: Կովում ես՝ գիտակցելով, որ վայրկյաններն են ընկած կյանքի ու մահվան կիզակետում, որ պայքարդ անավարտ է մնալու, որ հավերժ հեռանալու ես նրանից, ում կյանքիցդ շատ ես սիրում: Ու հոգուդ ցավն այնքան ուժեղ է, որ չես էլ զգում վերքերդ: Ապրելու ցանկությունը կրծում է հոգիդ, փոշին՝ կուրացնում, պայթյունները՝ խլացնում, ընկերոջ մահը՝ զինաթափում: Ոտքի ես կանգնում՝ հաղթելով գիտակցությանդ, որդեգրելով հանուն հայրենիքի,

հանուն արդարության հավերժ պայքարի
գաղափարը:

-Դուրս ես գալիս հնարավորություններիդ
սահմաններից, փորձում ես ամենաանհնարինը
հնարավորների մեջ: Մոռանում ես քեզ, ցավդ ու
միայն հիշում, որ քո թիկունքում մի ամբողջ
ժողովուրդ է, որն ուղղակի ապրել է ուզում: Աղոթում
ես Աստծուն, որ ուժ տա՝ նրանց պաշտպանելու
համար:

-Մեռնեմ ձեզ, տղե՛րք ջան, ա՛յ թե սերունդ է
մեծանում, փա՛ռք մեր Աստծուն, որ տուն եք եկել, իսկ
մեր տղերքին, մեր հողերը դեռ հետ ենք բերելու:

Մի քանի բուպե չանցած՝ կանայք ճոխ սեղան էին
գցել՝ համեղ հայկական ուտեստներով, շքեղ
սպասքով, ըմպելիքներով:

Երբ բոլորը հավաքվել էին սեղանի շուրջ, տան
դուռը բացվեց.

-Տղե՛ս, գոռալով ներս մտան Աբելի հայրն ու մայրը:

Մայրն ամուր գրկել էր որդուն ու բաց չէր թողնում:
Որդին, ում գոհված էին համարում, ողջ էր, իր
գրկում: Դա հրաշք էր, որի դեմ անգոր էր որևիցե
բացատրություն:

Լուիզա Բաբայան

Սեղանի շուրջ հավաքվել էին մարդիկ, ովքեր կամա թե ակամա դարձել էին իրար համար սրտակից, հարազատ: Սենյակը լցվել էր քաղցր բերկրանքով: Այդտեղ գտնվողները վայելում էին մեկը մյուսի ներկայությունը, անդադար շնորհակալ լինում Աստծուն այդ մեծ նվերի համար: Բոլորը լռել էին, երբ Կարենը դեմքի տխուր խառնվածքով ասաց.

-Գևորգն էլ գնաց, Աբե՛լ:

-Գևո՞րգը,- զարմացավ Աբելը:

-Հա՛, երբ իմացավ քո մահվան մասին, եկավ ինձ մոտ, գրուցեցինք: Շատ վատ վիճակում էր, իրեն էր մեղադրում, ամաչում էր:

-Իսկ հիմա որտե՞ղ է, լուր չունե՞ք:

-Զոհվել է, չի ենթարկվել նահանջ հրամանին ու կռվել է մինչև վերջին շունչը:

Աբելի հայացքը սառեց, ուղեղում վերարտադրվում էին բոլոր հիշողությունները, մարմնով սարսուռ էր անցնում, հոգին անասելի ցավում էր՝ չցանկանալով հավատալ լսածին:

-Մահն անխուսափելի է, երբ պայքարն անզիջում է,- ասաց Կարենը՝ ձեռքը դնելով Աբելի ուսին:

Սիրո հայրենիք

-Երանի թե նա էլ մեր կողքին լինեք,- ուտելիքը մի կողմ հրելով ու արցունքներն աչքերից սրբելով՝
ասաց Աբելը:

-Ափսոս, որ հրաշքները կրկնվելու հատկություն չունեն,- հուզվելով ասաց Ադելինան ու գնաց Կարենի կնոջ՝ Լիլիթի մոտ: Մի քանի բուսե անց վերադարձավ և ասաց:

-Կարե՛ն, Լիլիթին պետք է հիվանդանոց տանել:

Կարենը տեղից վեր թռավ, վերցրեց Լիլիթին, ու գնացին հիվանդանոց: Բոլորն անհամբեր սպասում էին:

Ժամեր անց ծնվեց Կարենի որդին՝ Գևորգը: Նրան Գևորգ անվանակոչեցին, որպեսզի քաջ լինի, ազնիվ ու անպարտ: Դառնա հայրենիքի արժանի զավակն ու հպարտությունը, որ պատմի մի հերոսի մասին, ում բոլորը պետք է ճանաչեն

Պատերազմը ստիպեց գնահատել կյանքի ամեն վայրկյանն ու հարազատ մարդկանց, ստիպեց, որ էլ ավելի ամուր կառչենք մեր հողից ու հասկանանք հայրենիք ունենալու կարևորությունն ու հայրենիքի համար վճարվող գինը: Այն ստիպեց մեզ, որ լցվենք վրեժի ծարավով ու պայքարենք հանուն վաղվա

Լուիզա Բաբայան

հայրենիքի: Եվ ո՞ւմ ենք սպասում, գործելու
լավագույն պահը հիմա է: Մեզ հմուտ
դիվանագետներ են պետք, իրավագետներ ու
ճարտարապետներ, բժիշկներ ու մանկավարժներ:
Մեզ մեծ ուժ է պետք, գիտելիք է պետք: Ժամանակն
է ետ բերելու մեր փառքը, վերամիավորելու
Արցախը: Ժամանակն է, որ պանդուխտները
հայրենիք վերադառնան, որ ամեն մի ազգ մեզ
հարգի, պատվի: Ժամանակն է, որ կույր աշխարհն ի
վերջո բուժվի, իսկ հայը ապրի ու բարգավաճի:
Ժամանակն է, հայի ժամանակը. . .

Ես վերքեր ունեմ՝ դեռ չմշակված,
Ու վրեժ ունեմ՝ ի կատար չածված,
Հայրենիք ունեմ քար ու քանդ եղած,
Ես էլ սիրտ չունեմ. ցավից եմ արբած:

Բայց չեմ դադարի գոռալ .

-Հայրենի՛ք, գավակն եմ հավերժ, քո՝ վեհագույնիդ:
Եվ թող ծնկի գա թուրքը չարախինդ
Ազգիդ պայքարի անզիջում ոճից:

Մեր հուշ անցյալն ու երազ ապագան
Թող դառնան վկան մեր սրտի ցասման,
Ու ոտքի ելած հայը զորավոր
Թող որ ծածանի խաչվառ դարավոր:

Բովանդակություն

101 տարի անց	5
Հայրենի կտավ	10
Անկատար իղձեր	16
«Իմ քաջ զինվորին»	27
Վերջին ժպիտը	31
Իրական հերոսը	38
Սիրո հայրենիք	42

ԼՈՒԻԶԱ ԲԱԲԱՅԱՆ
LUIZA BABAYAN

ՄԻՐՈ ՀԱՅՐԵՆԻՔ
A HOMELAND OF LOVE

Չափսը՝ 60X84 1/16
Ծավալը՝ 8 պայմ. տպ. մամուլ
Տպաքանակը՝ 30
Գինը՝ պայմանագրային

«Տիր» հրատարակչություն ՍՊԸ
Երևան, Հ. Քաջազնունու փ., 14/10
Տպագրվել է «Տիր» հրատարակչության տպագրատանը
Հասցեն՝ Երևան, Ա. Միկոյանի փ., 2/2

